

diagnosi sobre les **VIOLÈN CIES**

que afecten
les persones **JOVES**

Anna Berga i Timoneda (directora)

Lluís Sàez i Giol (director)

Sergi Fàbregues i Feijóo

Julio Meneses i Naranjo

Generalitat de Catalunya
**Departament de Benestar Social
i Família**

Diagnosi sobre les violències que afecten les persones joves

© Generalitat de Catalunya
Departament de Benestar Social i Família
Direcció General de Joventut

Avis legal:

Aquesta obra està subjecta a una llicència Reconeixement-No Comercial-Sense Obres Derivades 3.0 de Creative Commons.

Se'n permet la reproducció, distribució i comunicació pública sempre que se'n citi l'autor o autors i l'editor, i no es faci un ús comercial de l'obra original ni se'n creïn obres derivades. La llicència completa es pot consultar a <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/es/legalcode.ca>

Direcció:

Anna Berga i Timoneda
Lluís Sàez i Giol

Equip investigador:

Sergi Fàbregues i Feijóo
Julio Meneses i Naranjo

Equip de suport:

Núria Carod i Atienza
Anna Font i Tanyà
Laura Porzio
Daniel Tarragó i Sanfeliu (Neòpolis)
Carles Viñas i Aulet

1a edició: novembre 2013

Disseny i maquetació: Autoedició i Disseny de la Direcció General de Joventut

DL : B - 26817-213

Aquesta publicació es pot consultar a: www.gencat.cat/joventut/diagnosiviolenicies

ÍNDEX

Presentació.....	5
Introducció.....	7
1. Les violències que afecten les persones joves: un punt de partida.....	9
1.1. La violència com a problema.....	11
1.2. La violència i les persones joves.....	15
2. Breu ressenya metodològica.....	19
3. Anàlisi quantitativa – resultats principals.....	23
3.1. Percepció i vivència de la violència a l'escola.....	25
3.2. Caracterització de la pitjor agressió viscuda.....	26
3.3. Trobades amb joves amenaçadors.....	28
4. Resultats integrats i conclusions.....	31
4.1. Una tipologia de les violències que afecten les persones joves.....	33
4.2. La violència entre joves: un fet grupal.....	36
4.3. La violència entre joves com a símptoma.....	37
4.4. Perfil dels i les joves víctimes de la violència entre joves.....	38
4.5. Perfil dels i les joves practicants habituals de violència cap a altres joves.....	40
5. Idees per combatre la violència entre joves.....	43
6. Referències bibliogràfiques.....	49

PRESENTACIÓ

Sovint la violència s'ha associat al col·lectiu jove de manera indiscriminada, sense tenir en compte que les relacions que s'hi basen i l'exercici de la violència no són, en absolut, exclusius dels i les joves. Existeixen molts tipus de violència, des de l'estructural (recordem que les persones joves a Catalunya pateixen una taxa d'atur i de precarietat sense comparació amb Europa) fins a la invisible (que tenyeix les relacions quotidianes de part de la població). L'antropòleg M. Delgado evidenciava l'associació gens rigorosa del col·lectiu jove amb la violència (concretada en l'expressió "violència juvenil") inventant-se l'expressió "violència de la tercera edat" per referir-se als actes violents freqüents que es produeixen entre aquest col·lectiu, com en qualsevol altre.

El projecte Mitjans de comunicació i joves, impulsat per la Direcció General de Joventut (DGJ), ha mostrat fins a quin punt les persones joves són víctimes d'estereotips estigmatitzadors i la necessitat de proporcionar i difondre informació acurada sobre el col·lectiu. La recerca que teniu a les mans respon a aquest objectiu. Amb el seu encàrrec preteníem copsar les dinàmiques que es troben darrere de les violències que afecten les persones joves i comprendre el perquè de la seva gènesi, per poder orientar millor les nostres actuacions.

La investigació s'emmarca, com a diagnosi inicial, dins del Pla d'acció per a l'abordatge integral de les violències que afecten les persones joves, impulsat l'any 2005 per la DGJ a partir dels principis metodològics establerts pel Pla Nacional de Joventut de Catalunya. Aquest pla va assentar les bases per a la coordinació de tota l'acció de la Generalitat de Catalunya sobre les violències que afecten les persones joves sota un marc de referència comú. Al mateix temps, va impulsar intervencions coordinades tant a escala nacional com local, mitjançant un pla de treball compartit que incideix en factors estructurals de la societat catalana perquè els i les joves tinguin unes relacions lliures de violència i un entorn social més cohesionat.

INTRODUCCIÓ

El present estudi sociològic té com a objectiu principal esbrinar com afecta el fenomen de la violència el col·lectiu de joves de la societat catalana. No era una empresa fàcil, sobretot si no es volia fer que fos recurrent i que refermés els innombrables tòpics que abunden sobre aquesta qüestió.

És per això que primerament l'estudi es planteja què entenem pel fenomen de violència i quins tipus de violències es donen, pluralitat obligada si hom vol ser rigorós amb l'ampli espectre que adopta el fenomen.

Acte seguit s'estudien aquestes violències en la mesura que s'associen amb el fet de ser jove. Però parlem de les violències que afecten les persones joves en sentit ampli altre cop, i per tant, analitzem els i les joves com a practicants de les diferents violències detectades, però alhora també com a víctimes d'aquestes violències. Tot i que l'estudi, per abastar una major riquesa explicativa, combina una aproximació quantitativa i qualitativa; l'enfocament comprensiu té força més recorregut en l'estudi, atès que vam considerar que calia sobretot obtenir claus interpretatives de la realitat analitzada. De manera que això ha fet que en el treball de camp prenguin especial protagonisme els actors que es veuen sovint implicats directament o indirecta en aquestes situacions. Això inclou donar veu, òbviament, als mateixos joves, però també a altres col·lectius que treballen amb joves o que afronten dia a dia la problemàtica de les violències que els afecten.

Finalment, val a dir que atensem principalment als factors causals de les violències, de manera que volem remarcar les violències com a símptoma derivat d'altres problemàtiques socials. Creiem que assumir aquest punt de partida és el que més ens pot ajudar de cara a trobar possibles solucions a aquesta problemàtica. Modestament, aspirem que aquest estudi hagi estat d'ajut per assolir aquesta fita.

1. LES VIOLÈNCIES QUE AFECTEN LES PERSONES JOVES:

UN PUNT DE PARTIDA

A series of 25 horizontal orange lines, evenly spaced, forming a template for text. The lines are of uniform length and color, extending across the width of the page.

1.1 La violència com a problema

“La violència mai no és un «problema». Per a aquell qui l'aplica, la violència sempre és una solució; no és una malaltia, és un remei –malgrat que moralment sigui el pitjor dels desitjables.” (Delgado, 1999: 11)

Sobre els conceptes d'agressivitat i violència se n'ha escrit riu de tinta, sovint amb perspectives contraposades. Aquesta no és pas una qüestió banal, perquè en depèn la definició dels objectius de la nostra investigació i les dimensions que tindrem en compte a l'hora de dissenyar el treball de camp. Per això hem iniciat aquest treball resseguint algunes de les definicions dels principals especialistes en aquest tema, amb la finalitat d'establir la nostra pròpia proposta conceptual.

Segons Rojas Marcos (1998), podem definir violència com “l'ús intencionat de la força física en contra d'un semblant amb el propòsit de ferir-lo, abusar-ne, robar-lo, humiliar-lo, dominar-lo, ultratjar-lo, torturar-lo, destruir-lo o causar-li la mort”.

Aquesta referència de la violència en relació amb l'ús de la força és la mateixa que empra Adela Cortina quan afirma:

“Un procedimiento violento es entonces aquel en el que se utiliza la fuerza para obtener un fin en contra de la tendencia natural de la cosa sobre la que se aplica la fuerza (...) Aplicado a las relaciones personales, un procedimiento es violento cuando con él se trata de forzar a alguien para que haga lo que no quiere hacer de modo natural, trátese de violencia física o verbal” (Cortina, 1998: 28).

Segons aquesta autora, hem de diferenciar tres funcions principals de la violència: l'expressiva, la instrumental i la comunicativa. La funció expressiva de la violència es dona quan aquesta s'exerceix sense més justificació que el plaer d'exercir-la; la funció instrumental de la violència, en canvi, ens remet a l'ús de la violència amb la finalitat d'assolir una determinada fita: finalment, la funció comunicativa de la violència significa utilitzar l'acció violenta com a recurs per a comunicar un missatge, com un mecanisme que algunes persones i grups utilitzen per tal de ser reconeguts com a interlocutors davant el poder.

Un altre dels autors que ha treballat sobre el tema és Javier Elzo (1999), que diferencia entre tres tipus de violència juvenil: la que respon a objectius estratègics, de tipus polític; l'antisocial, fruit del desarrelament; i la gratuïta, sense motivació aparent tot i que, en canvi, respon a una necessitat, una insatisfacció o una mancança.

En aquestes definicions i classificacions de violència se centra l'atenció, bàsicament en la violència de caire relacional, però es deixen de banda altres violències de caràcter més estructural que són fonamentals en l'anàlisi de la violència en general i, en concret, de les violències juvenils. Com afirmen Feixa i Ferrándiz:

“Aunque se tiende a definir la violencia como el uso agresivo de la fuerza por parte de individuos o grupos en contra de otros individuos o grupos, hay otras formas formas de agresividad no física (verbal, simbólica, moral) que pueden hacer más daño. Además, la violencia no se limita al uso de la fuerza, sino más bien a la posibilidad o amenaza de usarla (lo que refleja las relaciones de poder vigentes en una determinada sociedad)” (Feixa i Ferrándiz, 2005: 212).

En aquest sentit, ens sembla suggerent la classificació en quatre grups dels diferents tipus de violència que planteja Bourgois (2005) a partir de les aportacions de diversos autors. Bourgois parla de violència política (administrada directament i a propòsit en nom d'una

ideologia, sigui des de l'estat o des de la dissidència); violència estructural (partint de la teoria de Galtung, la defineix com tota discriminació pel motiu que sigui que, essent present en el sistema social, comporta desigualtat i fins i tot privació en l'accés als recursos i a la plena realització d'una persona o grup social); violència simbòlica (seguint Bourdieu, és aquella forma de violència que s'exerceix sobre els agents socials amb la seva complicitat, donat que no reconeixen les estructures de poder i perceben i jutgen l'ordre social a través de categories que fan que aquest sembli natural i evident per si mateix); i la violència diària o quotidiana (pràctiques i expressions a nivell micro de la violència interpersonal, com el conflicte domèstic, delictiu i sexual).

Aquesta darrera classificació ens permet veure que el que considerem com a violència va més enllà de la conducta en si, donat que acaba depenent d'una definició social que varia en funció del context sociocultural. Les conductes que fa dos segles eren considerades com a normals passen a ser definides com a violentes, antisocials o inhumanes a partir del procés de modernització social. Les definicions i classificacions són múltiples, però com apunten els representants de les teories de l'etiquetatge social, la classificació sobre què és o no és conducta violenta té més a veure amb els etiquetadors que amb els etiquetats. Com diu Delgado, "la violència no és, en aquest sentit, una qualitat de les conductes, sinó un atribut que algú –que es considera legitimat per fer-ho- els aplica des de fora per delatar en elles alguna cosa perversa que ha de ser controlada, atenuada o neutralitzada" (Delgado, 1999: 7).

Afirmar que un fenomen és fruit d'una construcció social no implica, però, que en neguem la seva existència real. Tal i com postula el clàssic principi sociològic de Thomas, "quan una situació és definida com a real és real en les seves conseqüències". Per tant, el fet que socialment es considerin determinades conductes com a violentes mentre d'altres no, acabarà tenint, a la pràctica, efectes reals. Per exemple, i a nivell educatiu, a l'hora d'establir què hem de considerar com a conductes que mereixen ser reeducades.

Si entenem la violència com forçar o fer mal, cal incidir en què aquesta capacitat va més enllà de l'agressivitat física o l'agressivitat verbal, sinó que engloba un ventall de conductes que sovint queden amagades i que no identifiquem com a violentes, encara que la seva capacitat per agredir l'altra persona pugui ser tant o més gran que un cop de puny. Entrarien dins d'aquesta categoria el que podríem denominar violències invisibles, és a dir, accions i conductes que s'utilitzen quotidianament en les relacions socials i que, sovint, donat que no som capaços d'identificar com a violentes, no es sancionen. Excloure algú del grup, ignorar-lo, fer córrer rumors, difondre falsedats malmetent la imatge d'algú, conspirar... són un conjunt d'expressions molt comuns en les formes de relació social que, sens dubte, són violentes però, en canvi, acaben sent formes civilitzades d'agredir els altres.

Sota aquestes formes de violència podem identificar fàcilment, per exemple, el que es coneix com a maltractament psicològic, que actualment està estipulat penalment com una forma d'agressió, de la mateixa manera que ho és el maltractament físic o el sexual. No cal, però, arribar a aquestes formes extremes de maltractament continuat per part de la parella que insulta reiteradament l'altre, menystenint-lo o humiliant-lo, o bé a les formes de mobbing en el marc laboral, en què els empleats assetjats no presenten cap signe d'agressivitat física però, en canvi, pateixen una greu agressió moral que els afecta la seva autoestima com a persones. En la nostra pràctica quotidiana aquestes formes esdevenen molt comuns i, com diu Tubeña, ens desmitifiquen la idea que tenim quan associem violència a manca d'intel·ligència o a pèrdua de control. Contràriament, segons aquest autor:

"El grueso de las interacciones agresivas cabe en lo que se entiende por comportamiento normativo de los individuos y los grupos humanos (...) lo corriente es que la inteligencia se

ponga al servicio de la agresividad. Los estudiosos del asunto (desde los paleontólogos a los psicólogos sociales) andan últimamente convencidos de que uno de los primeros rudimentos de inteligencia que desarrollaron los homínidos fueron las aptitudes maquinavélicas. Es decir, las estrategias que permiten burlar o lesionar los intereses de los demás” (Tubéña, 2001: 26).

Recollint bona part de les aportacions anteriors, veiem que la violència pot ser visible i invisible, i alhora relacional o no relacional. Rachel Simons (2002), centrant-se en les violències invisibles, les classifica segons si es donen a nivell microsocia o macrosocia. A nivell microsocia, es dona en les interaccions socia conflictives, on la violència és una forma de relació; a nivell macrosocia, en contextos i estructures socia de més ampli abast. En referència al nivell **microsocial**, segons Simons podem diferenciar entre tres subcategories de conducta agressiva, que aquesta autora inclou dins el qualificatiu d'agressions alternatives, en contraposició a les agressions directes, siguin físiques o verbals:

- Agressió **relacional**: consisteix en fer mal l'altra persona utilitzant com a arma la nostra relació amb ella. En aquest cas es fereixen sentiments d'amistat, acceptació... Serien exemples d'agressió relacional excloure algú d'un grup o ignorar-lo.
- Agressió **indirecta**: es produeix quan la conducta de l'agressor queda encoberta donat que aparenta no haver volgut causar cap dany. Per exemple, perquè ha utilitzat els altres com a vehicles de la seva agressió, com quan es difon un rumor o s'instiga un conflicte sense participar-hi directament.
- Agressió **social**: es produeix quan es vol causar un dany a l'autoestima o l'estatus social d'algú dins un context grupal.

Aquests són formes més elaborades, més rebuscades de violència i, si cal, més humanes en el sentit que no utilitzen com a eina la força física, sinó un dany a la identitat personal. Per altra banda, també podem parlar de violència invisible per referir-nos a aquella que s'exerceix a nivell **macrosocia**, des de la legitimitat de les posicions de poder. Des d'aquesta perspectiva, en podem diferenciar bàsicament tres categories¹:

- Violència **estructural**: parlem de violència estructural per referir-nos a l'existència d'una estructura social desigualitària que provoca l'exclusió social o greus desigualtats d'una part de la població
- Violència **institucional**: es genera quan el sistema jurídic-polític, mitjançant les seves institucions, vulnera els drets d'alguns col·lectius.
- Violència **repressiva**: en referència al monopoli de l'Estat per exercir la repressió contra tota forma d'oposició revolucionària.

En aquest sentit, la violència a nivell macrosocia no pot desvincular-se de les formes de violència relacional, fins al punt que aquestes poden ser-ne de fet conseqüència o, com dèiem abans, símptoma. En canvi, el discurs dominant tendeix a individualitzar els problemes, descontextualitzant-los i deslligant-los de tota interpretació social.

Comprendre la violència no vol dir en cap cas considerar-la un valor: ben al contrari. Però la simple condemna de la violència sovint acaba emmascarant el conflicte: la violència és dolenta en sí mateixa i els violents sempre són "els altres". En canvi, és important anar més enllà dels discursos vigents per preguntar-nos quines condicions estructurals hi ha al darrera de les conductes violentes i, amb una voluntat profundament sociològica de comprensió del fenomen -i de posar-nos en la pell dels altres- entendre què estan expressant. Això és el que tractarem de fer en les següents pàgines. Per fer-ho, i recollint part de les aportacions anteriors, en aquesta recerca partim dels següents conceptes com a eines analítiques:

---

¹ Hem pres com a referència per a la classificació els conceptes de Bottinelli (2000)

La violència com a conducta apresada

- **Agressivitat:** força vital, impuls que ens mou i ens permet adaptar-nos a l'entorn social. La canalització d'aquesta agressivitat vers una conducta socialment acceptable o, en canvi, la seva traducció en una agressió als altres depèn fonamentalment (apart de la influència de factors individuals innegables) de la modelació que exerceix l'entorn cultural a través del procés de socialització.
- **Agressió:** acció i materialització concreta en una conducta danyosa i destructora.
- **Violència:** entenem la violència com una forma de relació, constitutiva a les relacions socials i específicament humana, que es fonamenta en les posicions de domini i de poder entre grups i individus. L'acció violenta és tota aquella que parteix d'una llibertat (real o suposada) que vol forçar la voluntat d'un semblant i danyar-lo.

“El famoso y reiterado antagonismo sobre las explicaciones biológicas o culturales de la conducta humana es un debate ocioso y hoy en día estrictamente gremial. El conocimiento actual exige ya trabajar en la intersección entre biología y cultura y no en la disyuntiva” (Tubéña, 2001: 39).

“Todos nacemos con el potencial para ser violentos. Pero también nacemos con la capacidad para la compasión, la generosidad, la abnegación y la empatía” (Rojas Marcos, 1995: 25).

El debat sobre si l'agressivitat és innata o cultural és un debat estèril, de la mateixa manera que ho és el debat sobre l'herència o l'aprenentatge de la conducta delictiva o de l'èxit acadèmic. Fins i tot els científics de tendències més biològiques admeten que en tota conducta humana, malgrat el substrat biològic, el modelatge de la cultura esdevé bàsic. Per això hem volgut encetar aquest capítol amb la cita d'un científic més aviat allunyat de les ciències socials. Com apunta Tubéña, cal anar més enllà d'aquest debat, entre altres coses perquè ens aparta del que, des del nostre punt de vista, esdevé clau en la comprensió d'un fenomen tan complex com el de la violència.

Aquesta recerca parteix d'una aproximació al tema de la violència des d'una perspectiva sociològica. Es presenta, per tant, una determinada mirada a un fenomen complex que s'ha estudiat des de diferents disciplines. Una anàlisi que no es desentén del paper de la biologia, ans al contrari: tal i com plantegen Berger i Luckmann (1988), és la mateixa naturalesa humana la que ens construeix com a éssers socials dins d'uns límits que venen marcats per la biologia. Voler destriar allò biològic d'allò cultural és molt difícil donat que som, per naturalesa, éssers socials que ens formem en una relació dialèctica entre naturalesa i cultura. Tots naixem amb necessitats marcades per la biologia, però la manera en què aquests impulsos biològics acabin concretant-se depèn de l'entorn cultural i del procés de socialització. Ho sabem prou bé que els infants quan neixen no poden desenvolupar les qualitats humanes si no estan en contacte amb un entorn socialitzador que possibiliti que, s'expressin en plenitud i d'acord amb els models de la societat a la qual ens incorporarem. La societat no ens corromp sinó que, fins i tot, sovint domestica les tendències agressives que tenen els infants.

L'agressivitat, per tant, és constitutiva de la naturalesa humana i, a més, és una força vital que ens fa moure i adaptar-nos al nostre entorn. Sense aquest impuls agressiu no podríem sobreviure en un context social cada cop més canviant. El que és més rellevant, però, és que el fet que l'agressivitat tingui una base innata no vol dir que no sigui modificable. Com apunta Rojas Marcos a la cita inicial d'aquest capítol, de la mateixa manera que naixem amb la capacitat de ser agressius, també naixem amb un potencial per estimar, dialogar, o respectar els altres. Depèn bàsicament del nostre entorn cultural i dels models socialitzadors, així com de factors individuals innegables, que això esdevingui així. Els factors culturals poden convertir-nos en persones violentes, però també la cultura ens fa civilitzats, ens ensenya a viure i a respectar unes normes. La violència, per tant, lluny de ser expressió d'inhumanitat, esdevé específicament humana donat que l'impuls agressiu sempre queda moldejat per l'entorn cul-

tural que és el que defineix, perfila i dóna o no opcions a l'acció violenta. En aquest sentit, un dels interrogants inicials d'aquesta recerca serà, precisament, indagar què passa en aquelles circumstàncies que adolescents i joves no compten en el seu entorn més proper (família, escola...) amb aquests models socialitzadors positius, que actuen com a factors de protecció.

La violència com a problema modern

Així, encara que des de sempre la violència ha format part de la vida social, és sobretot avui que es defineix com a problema. El sociòleg Norbert Elías, amb el seu estudi sobre el procés de civilització, ha fet una de les principals aportacions a la teoria de la violència. Elías estudia la vida a la societat medieval i constata que les manifestacions de crueltat no quedaven excloses del tracte social normalitzat i, per tant, no eren condemnables socialment; les revenges familiars o les baralles ganivet en mà eren formes comuns de resoldre els problemes i de donar via lliure als impulsos i emocions més extremes. Segons l'autor, el procés de civilització que es va produir a finals de l'Edat Mitjana (i es va difondre a tota la societat occidental a partir dels segles XVIII i XIX) va comportar una transformació de les estructures socials, econòmiques i polítiques que van anar acompanyades d'importants canvis en les formes de relació. En la societat civilitzada es produeix un augment de l'autocontrol emocional. Així, l'agressivitat es transforma, els impulsos agressius es reprimeixen i deixen de manifestar-se directament. Aquest autocontrol de l'agressivitat s'interioritza, fins al punt que actualment és el que definim com a normal o humà, en contraposició amb aquells que, des dels nostres referents actuals, considerem com a incivilitzats.

Elías considera que aquest procés civilitzador està íntimament relacionat amb el naixement de l'estat modern. Recollint la idea de Max Weber planteja que, en la societat civilitzada, el monopoli de la violència física es transfereix a l'Estat. Aquest l'exerceix a través de les forces de l'ordre, l'exèrcit i, en últim extrem, la pena de mort. Aquesta violència d'estat esdevé legitimada per una sèrie d'institucions que en garanteixen la seva pràctica sota control legal, com a forma de garantir una convivència pacífica en un territori. A partir d'aquest moment l'agressivitat dels dominants passa a ser definida com a llei o justícia, mentre l'estigma de la violència es reserva als dominats.

En les societats modernes les persones canalitzen la nostra agressivitat vers altres formes legitimades, com els espectacles de masses: l'esport, la televisió o el cinema. Segons Elías, és propi de les societats civilitzades aquesta capacitat per experimentar emocions només amb la contemplació o l'audiència. De fet, aquests espectacles complirien una funció catàrtica donat que permeten l'expressió d'emocions i comportaments no tolerats en altres àmbits de la vida social. Un exemple clar d'aquest fet el trobem en les expressions violentes en els camps de futbol (des dels insults als àrbitres o als futbolistes de l'equip rival, fins a les agressions entre seguidors o entre jugadors).

Joves com a agressors/es i com a principals víctimes de les violències

1.2. La violència i les persones joves

“Los actos de violencia que sufren los jóvenes provienen de su entorno más próximo, los padres, los amigos, los profesores y la escuela en general” (Elzo, 1999: 390).

Quan es parla de violència juvenil es tendeix a partir del supòsit de la perillositat de determinats grups juvenils, i en una clara diferenciació entre els que s'identifiquen com a “agressors” i els que s'identifiquen com a “víctimes”.

En canvi, un dels elements especialment significatius de la realitat de les violències que protagonitzen les persones joves –i que sovint passa desapercbut– és que, de fet, són

Violència i construcció de la identitat juvenil

també les principals víctimes. Segons l'Enquesta de Joventut i Seguretat a Catalunya del Departament d'Interior, els i les joves de 16 a 18 anys corren el risc de patir agressions tres vegades més que la població major de trenta anys. Així mateix, cal tenir en compte que, de vegades, les conductes de violència física d'alguns joves, més visibles i alarmants socialment, no són més que reaccions a altres formes d'agressió, de vegades més subtils o indirectes, que aquest mateix jovent ha patit. Aquest fet ha estat posat de manifest de manera molt especial en el cas de l'assetjament entre iguals o bullying; en alguns casos s'ha acabat posant de manifest que els agressors eren, en realitat, les víctimes d'un assetjament continuat en el temps per part dels que ara en resulten agredits.

És fonamental contemplar aquesta reflexió en l'anàlisi de la realitat i en el disseny de les polítiques de joventut, perquè ens permetrà comprendre la necessitat d'un treball preventiu i educatiu global, que entengui que sovint agressors i víctimes no són grups separats.

“La idea de violencia gratuita, entendiendo por tal la “violencia sin sentido”, deja de ser un concepto aplicable cuando comprobamos que toda violencia tiene una función, ya sea la de conseguir algo o por el contrario la de disfrutar de ella, es decir, que siempre tiene algún sentido para el que la protagoniza” (Fernández, 1998: 73)

Un altre element diferencial de la realitat de la violència juvenil és que les expressions violentes sovint estan al servei de la construcció de la identitat personal. Aquest fet és especialment significatiu per a la comprensió del fenomen, i està lligat al fet que la majoria de violències juvenils es produeixen en el context d'un grup.

En aquest sentit, és fonamental comprendre les dinàmiques grupals i la seva importància com a agent socialitzador clau per a l'adolescent i el jove. Com han destacat molts estudis sobre el tema, la importància que el grup d'iguals pren en el moment de l'adolescència és un dels factors explicatius centrals dels orígens de les seves transgressions més característiques. Efectivament, sense un context grupal de referència amb el qual l'adolescent busca identificar-se i sentir-se acceptat, així com diferenciar-se dels altres, no s'entendrien la majoria de les violències juvenils.

Segons els autors de l'Escola de Birmingham (com Hall, Jefferson o Willis) les cultures juvenils són formes de “resistència ritual” enfront els sistemes de control cultural imposats pels grups en el poder. A través de les expressions violentes els joves busquen l'obtenció d'unes quotes de poder (encara que sigui simbòlic) i d'influència en el context de les relacions de grup. Dels estudis d'aquests autors se'n desprèn un altre dels eixos analítics que tindrem present en aquesta recerca, i que desenvoluparem en el proper apartat, que és la correlació entre violències i masculinitat.

Altres autors a l'estat espanyol han incidit en aquest component identitari de la violència juvenil en què el denominador comú és el component grupal i identitari (Fernández, 1998).

Algunes d'aquestes violències estan relacionades amb sentiments de desafiliació (Castel, 1997) i són respostes de les persones joves al desencaix en la societat. Les “trajectòries desestructurades”, com apunta Joaquim Casal, poden conduir a conductes antisocials i de violència juvenil:

“La prolongación de la trayectoria [desestructurada] implica la génesis de procesos de adaptación que o bien implican “reclusión y aislamiento” social del individuo, o bien generan procesos de desafección y violencia social. En ambos casos el sujeto se ve sometido a un proceso real de exclusión social” (Casal, 1996: 315).

Per això cal situar el context socioeconòmic de condicions de vida de les persones joves avui i com influeix en els seus processos de transició a la vida adulta, amb la finalitat de poder relacionar components com el fracàs escolar o l'atur amb el recurs a la violència com a forma d'expressió. Els estils juvenils poden utilitzar-se, en aquest sentit, com a mecanismes d'identificació que ajuden els i les joves amb trajectòries properes a l'exclusió social a construir la seva identitat social a través de processos d'identificació i diferenciació. En un context grupal on les conductes de provocació i desordre esdevenen pràctiques integradores és molt difícil trencar amb aquests models.

Així mateix, les conductes violentes tenen un important component lúdic per a determinats estils juvenils que no estan associats a trajectòries de precarietat o de bloqueig. És important formular elements per a la comprensió d'aquestes violències socialment titllades de "gratuïtes". En aquesta línia, i d'acord amb la definició que oferíem de "violència expressiva", determinats grups de joves utilitzen la violència com un element central de les seves relacions interpersonals i troben en aquesta violència un sentit lúdic i fins i tot un plaer. Aquesta violència, que sovint esdevé incomprendible a ulls dels adults i de la societat en general, adquireix un sentit precisament en el context de les relacions grupals juvenils.

2. BREU RESSENYA METODOLÒGICA

A series of 20 horizontal orange lines, evenly spaced, extending across most of the width of the page. These lines are positioned below the section header and above the page number, suggesting a list or a table of contents.

Aquest estudi s'ha fet des d'una perspectiva multiestratègica, en combinar tècniques d'anàlisi quantitatives i qualitatives. La part quantitativa s'ha basat fonamentalment en l'explotació de l'Enquesta de convivència escolar i seguretat de Catalunya 2005-2006, mentre que la part qualitativa –com a part central de l'estudi– s'ha desenvolupat a partir d'un seguit d'entrevistes semiestructurades i grups de discussió focalitzats, realitzats a subjectes de diferents perfils. En total, en el treball de camp s'han realitzat 18 grups de discussió i 30 entrevistes.

La població que ha estat objecte del treball de camp queda segmentada en tres perfils bàsics:

- Població jove de 15 a 25 anys resident a Catalunya.
- Famílies de joves de 15 a 25 anys residents a Catalunya.
- Informants qualificats (així considerades aquelles persones que, per raó de la seva ocupació, càrrec o funcions, ostenten una situació d'especial proximitat i/o contacte privilegiat amb la realitat social dels i les joves catalans/es) de l'àmbit escolar o del lleure i del camp educatiu, psicopedagògic, policial, sociosanitari i de la recerca, la intervenció i/o el treball social.

De cara al treball de camp s'han considerat criteris de delimitació territorial i sociodemogràfica, abastant la totalitat del territori català i les seves quatre províncies, alhora que distribuint els grups en àrees urbanes, metropolitanes i rurals, per tal de reflectir eventuais clivelles rural-urbanes. Tanmateix, tant els grups de discussió com les entrevistes eren de caire temàtic, tot i ubicar-se estratègicament en el territori. Contemplaven, d'una banda, els diferents tipus de violència i els seus grups de referència i, de l'altra, els espais socials on es donen aquests diferents tipus de violència. Alguns d'aquests tipus de violència s'han tractat transversalment, i d'altres han motivat grups de discussió o entrevistes específiques.

Un segon criteri de delimitació dels grups de discussió ha estat el referit a l'espai social d'ubicació dels seus participants. En aquest sentit, s'ha distingit entre l'àmbit familiar, escolar i d'oci (en funció d'aquests espais, els diferents grups han esdevingut grups naturals o bé grups artificials, atesa la seva idoneïtat metodològica en un o altre cas). S'ha afegit un quart àmbit, més allunyat del caràcter d'especialització dels anteriors, i de caràcter transversal: l'àmbit d'adults en contacte amb la realitat jove, format per professionals de diverses branques d'activitat.

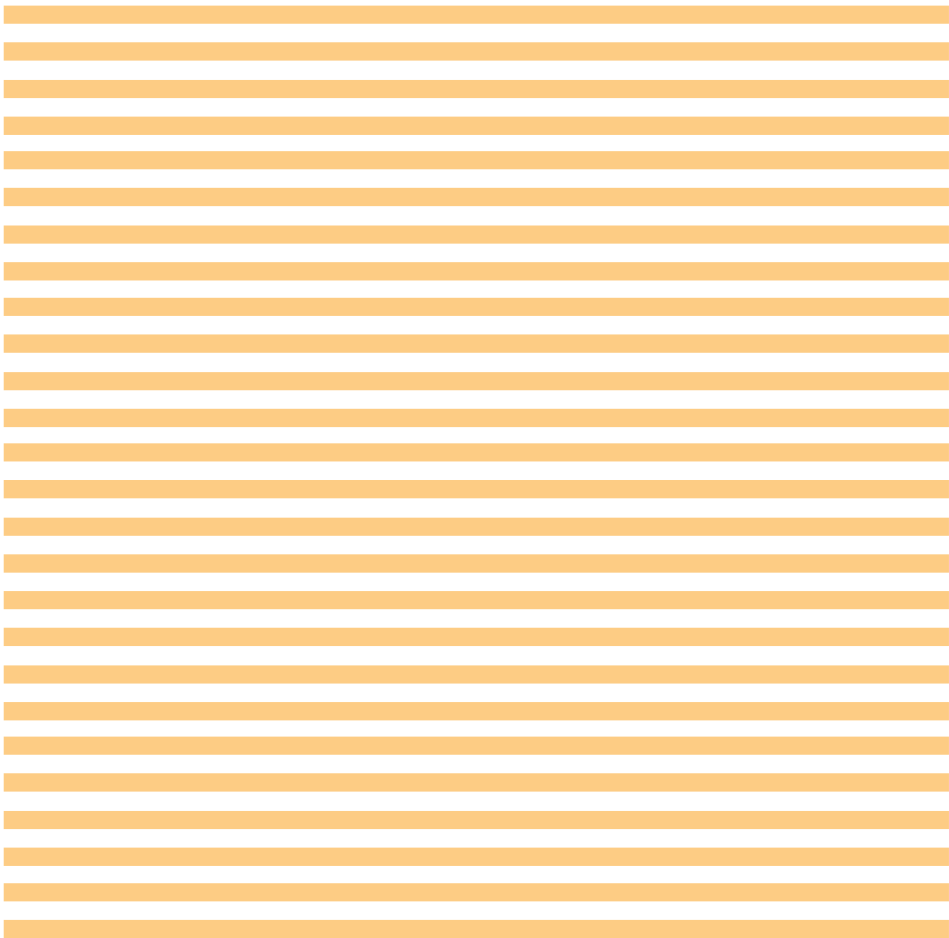
De les 30 entrevistes efectivament realitzades, 8 han estat fetes a pares i/o mares de nois i noies relacionats amb fets violents (5 com a participants actius/ves i 3 com a víctimes) i les 22 restants s'han fet a nois i noies amb edats compreses entre els 15 i els 25 anys i relacionats amb fets violents (12 com a participants actius/ves i 10 com a víctimes).

Atenent a la globalitat del treball de camp qualitatiu, han participat en ell 154 persones, 96 de les quals eren joves: 23 pares i mares (de fet, 20 mares i 3 pares), 96 joves (50 nois i 46 noies) i 35 professionals (15 mestres d'ensenyament secundari, 12 policies i 8 professionals de l'àmbit social). En total, 75 dels entrevistats/des són homes, mentre que 79 són dones.

La part quantitativa s'ha basat gairebé per complet en una explotació de l'Enquesta de convivència escolar i seguretat a Catalunya 2005-2006, estadística oficial de la Generalitat de Catalunya. En menor mesura, s'ha procedit també a una explotació de l'Enquesta de seguretat pública 2006. Per a l'anàlisi de dades s'ha procedit a la utilització de mètodes quantitius mitjançant el processament d'aquestes en programes informàtics de tractament de dades estadístiques. Les tècniques emprades han estat l'anàlisi de freqüèn-

cies, l'anàlisi de taules de contigència, l'anàlisi factorial de correspondències múltiples (AFCM), la regressió logística i la comparació de mitjanes sobre els factors (a partir d'una anàlisi factorial de components principals).

3. ANÀLISI QUANTITATIVA
RESULTATS PRINCIPALS

3.1 Percepció i vivència de la violència a l'escola

A continuació es presenta una síntesi breu d'alguns dels resultats obtinguts en l'explotació de l'Enquesta de convivència escolar i seguretat de Catalunya (ECESC) 2005-2006, realitzada a joves d'entre 12 i 18 anys escolaritzats a ensenyaments secundaris.

Una gran part de la població jove enquestada opina que, en general, hi ha alumnes maltractats a les escoles, per bé que la majoria (47,7%) estima que són pocs els que viuen aquesta situació. Al voltant d'un terç (35,6%) creu, però, que n'hi ha bastants. Quant als extrems, les respostes dels que consideren que no hi ha alumnes maltractats (8,6%) i els que opinen que n'hi ha molts (8,1%) presenten una distribució força equilibrada.

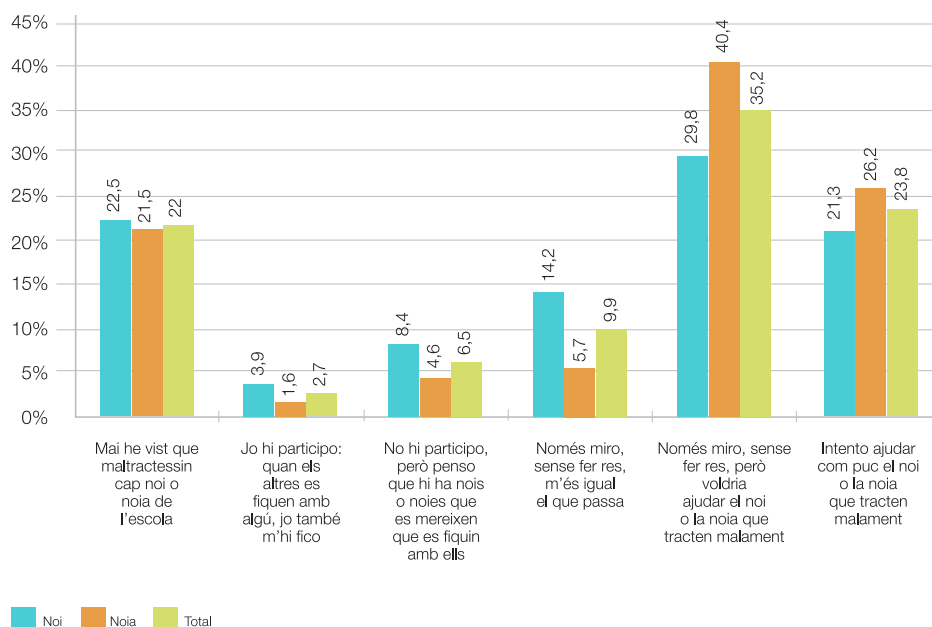
La presència de la violència en les percepcions dels i les joves disminueix quan fan al·lusió a les seves vivències. En aquest sentit, una majoria de les persones enquestades (51,1%) afirma que, durant el curs 2005-2006, mai altres nois o noies de l'escola es varen ficar amb elles per molestar-les. I, encara així, quan ho van fer, en una gran part dels casos (39,3%) va ésser de broma. En concret, només el 7,4% i el 2,3% afirma haver viscut aquesta situació algunes vegades o sovint durant el curs, respectivament, fet que confirma que aquests incidents són minoritaris a les aules catalanes.

La més habitual de les experiències violentes viscudes durant el curs a mans d'altres nois o noies de l'escola va ésser l'agressió verbal en forma de burla o insult. El 7,8% i el 3,4% de les persones joves enquestades varen patir aquesta situació amb una freqüència regular setmanal i mensual, respectivament. La resta de situacions violentes varen incloure agressions de tipus físic amb cops i puntades (3% i 1,9% per a cadascuna de les dues categories temporals anteriors), agressions psicològiques a partir d'estratègies de marginació deliberada (2,7% i 1,1%) i, per últim, robatoris (1,4% i 1%). Pel que fa a les diferències per sexe, les noies varen viure menys situacions d'agressió física i verbal que els nois, fet que dibuixa, en certa manera, un model masculí basat en la violència física i verbal.

La dimensió contrària a la recepció de la violència és l'oferiment d'ajuda quan es produeix l'agressió. El gràfic 1 mostra que, tret d'aquells que durant el curs mai varen presenciar una situació de maltractament cap a un noi o una noia de l'escola (22%), aproximadament una quarta part dels enquestats (23,8%) varen intentar ajudar a la jove víctima. De la resta, només una minoria (2,7%) s'hi varen ficar i, en contrast amb els que creien que s'ho mereixien (6,5%) o que directament els hi era igual (9,9%), dels que només varen mirar sense participar de cap manera, una majoria (35,2%) voldria haver ajudat.

L'anàlisi d'aquesta última informació en funció del sexe denota que les noies tenen una major predisposició a voler ajudar (40,4% enfront de 29,8%), per bé que les diferències es redueixen quan es tracta d'ajudar, i per tant d'actuar (cosa que declaren fer el 26,2% de les noies vers el 21,3% dels nois). De la mateixa manera, i per confirmar aquesta major tendència masculina a desentendre's de la víctima i fins i tot a refrendar -activament o passiva- al jove agressor, un 12,3% dels nois tendí a recolzar l'agressor, ja sigui verbalment o indicant que pren part activa en l'agressió, mentre que en les noies aquest percentatge disminueix al 6,2%. Finalment, el 14,2% dels nois mostrà indiferència pel fet, per un 5,7% de noies.

Gràfic 1. Actitud davant el maltractament de nois o noies a l'escola segons sexe. Catalunya, curs 2005-2006.

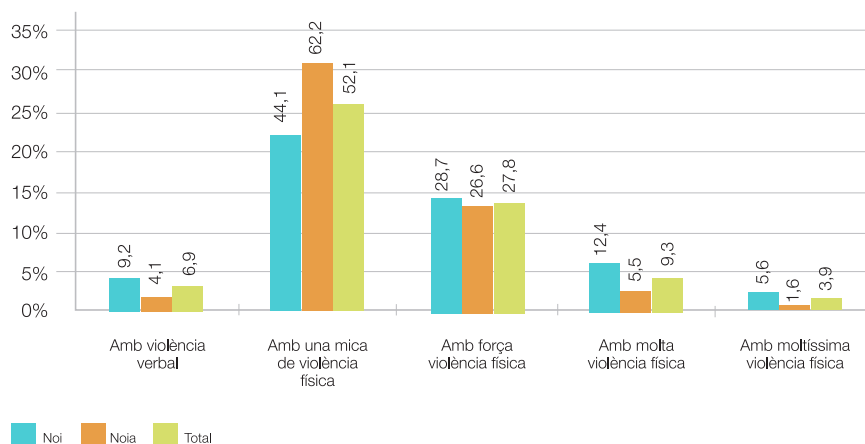
Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Enquesta de convivència escolar i seguretat a Catalunya 2005-2006. Departament d'Interior.

3.2. Caracterització de la pitjor agressió viscuda

El 18,5% de joves de secundària enquestats el curs 2004-2005 varen ésser víctimes d'una agressió durant aquell mateix curs. Aquestes agressions varen adoptar dues formes: violència física, o violència psicològica, incloent aquesta última la violència verbal com amenaces o insults. El 52,1% de les persones joves que varen patir una agressió durant aquest període afirma que la pitjor va incloure "violència verbal" (gràfic 2). En contrast, les que manifesten haver viscut situacions de violència física durant aquest període abasten el 47,9%. D'aquestes, el 27,8% diu haver patit "una mica de violència física", el 9,3%, "força violència física", el 3,9%, "molta violència física" i, el 6,9% restant, "moltíssima violència física".

Analitzant aquestes respostes segons el sexe, s'observa que les noies, en comparació amb els nois, concentren una part considerable de les agressions amb "violència verbal" (62,2% enfront de 44,1%). En canvi, els nois superen a les noies en totes les situacions de violència física: el sumatori de les categories "una mica", "força", "molta" o "moltíssima" violència física abasta el 55,9% dels casos masculins, enfront del 37,8% dels femenins. Això dibuixa un escenari on la violència física presenta substancialment més prevalença en el model masculí que en el femení, malgrat que cada vegada més aquesta violència està essent incorporada també per les noies. De moment, però, en quasi la meitat (27,2%) de les agressions físiques que tingueren lloc per part de nois es va emprar violència física considerable, per menys d'un terç (11,2%) quan qui agredia eren noies. Per tant, la violència psicològica sembla ser més pròpia de la condició femenina que de la masculina.

Gràfic 2. Morfologia de la pitjor agressió segons sexe. Catalunya, curs 2004-2005.

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Enquesta de convivència escolar i seguretat a Catalunya 2005-2006. Departament d'Interior.

Si es revisen les respostes anteriors, en aquest cas en funció del lloc on es va produir l'agressió, s'observa que, de tots els espais, els transports públics varen ésser el lloc on la violència física considerable es va manifestar de manera més accentuada, amb un 47,5% dels joves declarant haver viscut una agressió amb "força", "molta" o "moltíssima" violència física. També s'enregistren un nombre considerable d'incidents violents en el marc de les instal·lacions esportives, on una tercera part de les agressions (35,5%) es varen caracteritzar per una violència física considerable. D'altra banda, es denota que una quarta part de les agressions esdevingudes a casa seva i als voltants, als espais entre la casa i l'escola i a les discoteques, bars i voltants, varen presentar una violència física considerable (28,2%, 26,7% i 25,7%, respectivament). Per últim, la violència verbal es va manifestar de manera molt accentuada en les agressions que es varen produir per ordinador o mòbil (97,2% del total d'aquestes agressions).

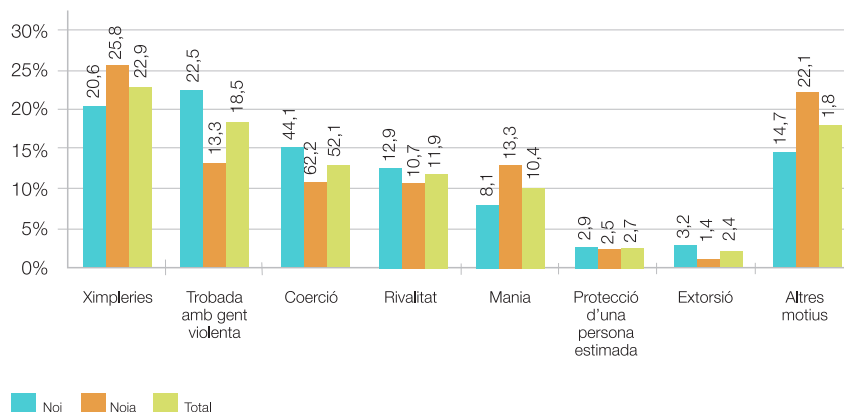
La mateixa anàlisi d'abans feta en funció del/la causant de l'agressió revela, de manera coherent amb els resultats anteriors que, quan una noia va ésser la causant de l'agressió, en el 60,4% dels casos la violència va ésser només verbal, mentre que, en l'11,8%, va emprar una violència física considerable. Per contra, quan el causant va ésser un noi, aquest va emprar violència física en el 17% dels casos, i solament en el 50,3% es va limitar a la violència verbal.

En el cas de les agressions en grup, quan el col·lectiu causant va estar format només per nois, la violència física considerable es va disparar fins el 32,2% dels casos. En contrast, quan l'agressió va ésser causada per un grup de noies, la violència física de certa magnitud no va passar del 5,5%, mentre que les agressions només verbals van ésser el 65,5%. Per tant, quan la violència masculina esdevé grupal, augmenta la intensitat de la violència física emprada en l'agressió. En canvi, la violència femenina grupal no suposa un element que porta a l'augment de la violència, sinó que més aviat fa l'efecte que en sigui un reductor. Ara bé, quan el grup és mixt, es produeix una assimilació al model masculí, i la violència considerable és emprada en un 36% dels casos, mentre que la violència verbal queda rebaixada al 44% dels casos. Es pot suposar, doncs, que en aquestes situacions, el lideratge i la iniciativa en l'agressió és ostentada bàsicament pels components masculins del grup.

Finalment, el gràfic 3 mostra que el motiu principal pel qual es va produir la pitjor agressió varen ésser “ximpleries” (22,9%), cosa que evidencia la prevalença d’una violència ocasional, en aparença poc planificada o causada per reaccions emocionals o incidents poc rellevants. Ara bé, també s’observen situacions de violència explícita, principalment de grup, en la forma de “trobades amb altres joves en actitud violenta” (18,5%), “coercions” (13,2%) o “rivalitat” (11,9%). Altres raons mencionades pels i les joves enquestades inclouen el fet que algú els tingui “mania” (10,4%), la “protecció d’una persona estimada” (2,7%) o bé altres motius no especificats (18%).

Per sexes, les respostes perfilen un mapa de les agressions rebudes -i, per tant, del tipus de violència emprada- amb diferències clares, en funció de la condició de gènere. Així, mentre que les noies acumulen una major part de les agressions motivades per raons com les ximpleries (25,8% d’elles enfront d’un 20,6% d’ells), o el fet que algú et tingui mania (13,3% enfront de 8,1%), els nois, en contrast, concentren la majoria de les raons clàssicament vinculades amb activitats d’arrel explícitament més agressiva i violenta, i de caire grupal, com la trobada amb gent violenta (22,5% dels casos dels nois envers el 13,3% de les noies), la coerció (15,1% enfront d’un 10,9%) o la rivalitat (12,8% vers 10,7%).

Gràfic 3. Motiu pel que es va produir la pitjor agressió segons sexe. Catalunya, curs 2005-2006.

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Enquesta de convivència escolar i seguretat a Catalunya 2005-2006. Departament d'Interior.

3.3. Trobades amb joves amenaçadors

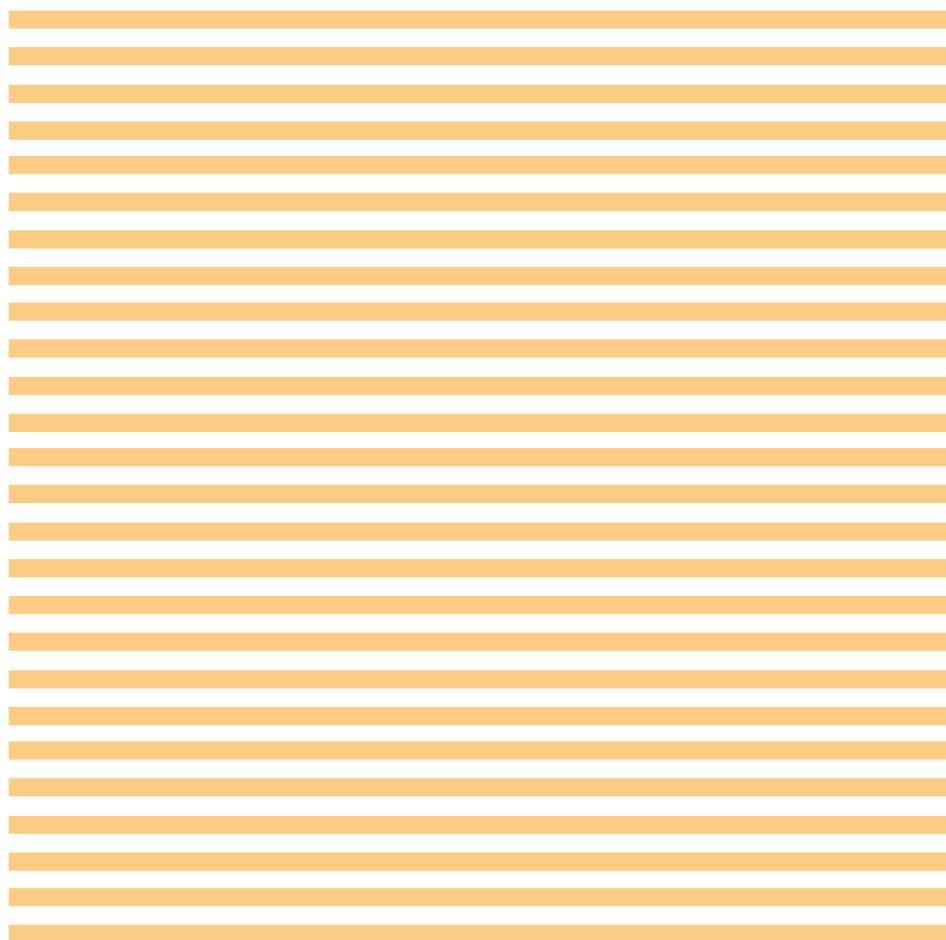
Més de la meitat de joves de secundària enquestats/des (53,5%), declara no haver-se creuat amb grups de joves amenaçadors o conflictius durant el curs 2005-2006. El 26,9% afirma que es va trobar almenys dues vegades en aquesta situació i un 16,5% manifesta haver viscut aquesta experiència entre tres i vuit vegades al llarg del curs. En canvi, només el 3,1% indica haver-se trobat amb grups d'aquestes característiques més d'una vegada per setmana. Aquestes dades fan palès, per tant, que, tot i ésser una majoria les persones joves que no varen topar amb aquests grups, n'hi ha una quantitat important que, encara que no hagi estat de manera regular, en van prendre contacte, o bé es van sentir intimidades per la presència d'un grup que jutjà com a amenaçador.

Una majoria dels que es varen trobar amb grups amenaçadors ho van fer amb grups neonazis (49,3%) o amb bandes llatines (32,4%). En quantitats inferiors, el 12,5% afirmen haver-se creuat amb “quillos”, el 4,1%, amb joves “alternatius” com ara okupes, joves independentistes o punks i, l'1,7% restant, amb altres grups. Aquestes respostes són útils per traçar el perfil dels grups amenaçadors, tanmateix, més que parlar-nos d'un índex real de la seva freqüència d'aparició, ens informen més aviat de la projecció perceptiva d'aquests, és a dir, d'allò que les persones joves jutgen com a grup amenaçador.

Dues de les zones més habituals on es produí la trobada amb joves amenaçadors són a prop de l'escola (20,1%) i a la mateixa escola (15,8%). També, els transports públics i el camí de l'escola a casa són localitzacions on els enquestats varen viure aquesta situació en un 10,5% i un 9,8%, respectivament. Aquestes respostes són coherents amb el fet que, en joves que es troben bàsicament estudiant, els encontres tinguin lloc en el seu context habitual i en els espais que més sovintegen. Per la seva part, els entorns de tipus lúdic com ara les discoteques i els bars tenen també una certa rellevància (16,3%), en contrast amb les instal·lacions esportives i els seus voltants, on la trobada amb grups amenaçadors fou menys habitual (6,7%). Finalment, el 9,6% dels i les joves afirma haver-se trobat en aquesta situació als voltants de casa seva.

4. RESULTATS INTEGRATS I CONCLUSIONS

4.1. Una tipologia de les violències que afecten les persones joves

Els resultats integrats de l'anàlisi qualitativa i les anàlisis estadístiques ens porten a distingir quatre tipus bàsics de violència relacional² entre joves. Un primer tipus seria la violència política, que englobaria qualsevol acció violenta duta a terme en contra d'ideologies contràries, o en contra d'ètnies o identitats culturals diferents a les de qui agredeix. En segon lloc, trobem la violència de domini, que es posa en pràctica amb la finalitat d'ostentar una posició de poder envers altres joves o sobre el territori. Hem inscrit el "bullying" dins d'aquesta violència de domini, per bé que té elements que també l'associen a la violència lúdica. La tercera modalitat de violència entre joves, precisament, seria la violència lúdica, desenvolupada com a diversió o entreteniment, sense que necessiti cap altre motivació. Finalment, ens resta parlar d'un quart tipus, que és la violència "casual" o ocasional: igual que passa amb la lúdica, no és una violència causada per conflictes importants, sinó que es practica quasi més com una actitud procliu a tenir esclats violents per petits incidents quotidians tot i que, a diferència de la primera, no es dona de manera premeditada amb l'objectiu d'aconseguir diversió.

A tenor de l'experiència dels mateixos/es joves, les violències més esteses són la violència de domini i la violència "casual", per bé que la seva prevalença és condicionada per raons de gènere. Així, entre els nois, la violència basada en motius de domini (com la rivalitat o la coerció) abasta el 28% de les causes de les agressions sofertes, mentre que entre les noies aquest tipus de violència baixa al 23%. Just al contrari del que passa amb la violència "casual", que arriba a un 27% entre les noies, i a un 21% entre els nois. A continuació es presenta part de la informació generada sobre cadascun d'aquests tipus de violències.

Violència política

En el context de relacions juvenils actual, hi ha dos grups clarament diferenciats que fan un ús habitual de la violència política. D'una banda, els grups de joves amb estètica skinhead i ideologia neonazi; de l'altra, els grups alternatius "antisistema", que poden aplegar joves pertanyents al moviment okupa, punks, redskins (joves amb estètica skinhead i ideologia comunista) i sharp (Skin Heads Against Racial Prejudice, joves d'estètica skinhead i ideologia antiracista i tendències anarquistes) i alguns grups de joves independentistes. L'activisme dels dos grups és, però, força diferent. D'una banda, els skins neonazis incorporen la violència com un signe d'identitat i la practiquen de forma sistemàtica i de vegades indiscriminadament contra altres joves. El seu objectiu són preferentment persones joves d'estètica alternativa o ideari catalanista, així com d'ètnia magrebina o subsahariana. Un subtipus d'aquesta violència és la violència hooligan, protagonitzada per grups ultrasesguidors d'algun equip de futbol o d'altres esports, i que dirigeixen contra seguidors –o grups ultrases– dels equips contraris. Tot i amb això, el cert és que els i les joves skins neonazis poden dirigir els seus actes violents contra qualsevol jove que es trobin pel carrer, o fer actes vandàlics regularment. En canvi, el grup de joves "alternatius" no incorpora la violència sistemàtica contra altres joves com a estil de vida (fora d'actes violents contra joves skinheads neonazis, normalment com a resposta a atacs d'aquest altre grup). Sí que es detecta, però, en el grup de joves alternatius, un cert ús de la violència –a vegades força intensa– contra la policia i d'actes vandàlics en les seves marxes, manifestacions i concentracions antisistema, així com davant d'un desallotjament d'un immoble ocupat, o en determinats esdeveniments socials.

Els grups de joves violents són un particular motiu de por entre els i les i les joves catalanes, però la seva incidència en la seva realitat quotidiana és limitada. Així, són un 47% les persones que diuen haver-se trobat almenys algun cop amb grups de joves amena-

² Per violència relacional entre joves entenem aquell tipus de violència que es dona en les interaccions entre joves exclusivament. Deixem, per tant, fora les violències que es donen en altres circumstàncies, com pot ser la interacció de joves amb persones d'altres franges d'edat.

çadors o conflictius, però només en el 3,2% dels joves aquests encontres són habituals. Els grups percebuts com a més perillosos (per la freqüència d'encontres violents) són els grups de joves skins neonazis, seguits de les bandes llatines, i, ja a distància, dels grups del que hom anomena “quillos”. Els encontres violents amb grups de joves “alternatius” considerats perillosos, d'altra banda, no arriben ni al 5% (cosa que ens fa pensar que no són percebuts com a grup amenaçador per part de la major part dels i les joves). Tot i que la majoria de les persones joves no s'adscriu a cap grup estandarditzat de joves, els que ho fan, es distribueixen pràcticament a terços entre els grups de joves skins neonazis, els grups de joves “alternatius” i les “bandes llatines”.

En la línia del que les anàlisis quantitatives ja perfilen, en l'anàlisi qualitativa també queda palès que la major part de joves catalans percep com a principals grups problemàtics els formats per joves skins neonazis. En poblacions mitjanes o petites, on és més fàcil la reiteració d'incidents entre els mateixos subjectes, és on l'activitat d'aquests grups crea més por i inseguretat. Val a dir que bona part de la por és generada per l'elevada freqüència dels seus actes i pel seu modus operandi, consistent a fer sempre atacs grupals, sovint contra joves que van sols o que són pocs. La sensació dels i les joves que en són víctimes és d'indefensió (més acusada en el cas de joves d'altres ètnies) i d'impunitat de les persones agressores a causa de la nul·la o escassa resposta de les autoritats. Precisament aquesta sensació d'impunitat també l'experimenten els i les joves skins neonazis, fet que els anima a donar continuïtat a les seves actuacions i a incrementar-ne la intensitat.

Els grups de joves skins neonazis es componen fonamentalment de joves de classe treballadora, amb capital cultural baix, de famílies castellanoparlants i amb un fracàs escolar elevat. En les poblacions mitjanes i petites hi ha una certa confusió entre aquests grups i els grups genèrics de joves amb el mateix perfil socioeconòmic (anomenats “quillos” per part de joves de classes mitjanes i altes), per la tendència d'aquests grups a adoptar l'estètica skin neonazi i fer profusió de formes violentes. Tanmateix, en les grans zones urbanes, la distinció es fa més clara i emergeix d'una banda els grups de joves “quillos” (que no practicarien la violència política) i els grups de joves skins neonazis (que en la mesura que s'especialitzen en violència política, es fan més transversals quant a origen social dels seus membres, per bé que sempre amb els denominadors comuns del baix capital cultural, l'elevat fracàs escolar i la dicció castellanoparlant).

Malgrat tot, les bases ideològiques dels grups de joves skins neonazis solen ser molt febles, atès el seu gran desconeixement d'aquestes. D'altra banda, ni el baix capital cultural ni l'origen castellanoparlant són la clau de la seva aparició, ja que la majoria de joves que responen a aquest perfil no es fan ni skinheads ni neonazis. En canvi, el fracàs escolar, un entorn familiar problemàtic i certs elements d'inadaptació social, expliquen força millor el fet que hi hagi joves amb un ressentiment i ràbia continguts, que responen violentament a la seva situació de marginació social. L'alineament d'aquests joves amb grups d'extrema dreta no és tant per vocació ideològica com pel fet que els grups d'aquest signe polític són més proclius a la violència, fet que els serveix de subterfugi per justificar els seus esclats i exhibicions de violència. L'única divisòria que semblen tenir clara, aquí sí que per raons d'origen cultural, és la de l'espanyolisme contra el catalanisme. D'altra banda, però, cal tenir en compte que per a molts joves que s'adscriuen a aquest tipus de grups, la funcionalitat real d'aquests és fer-los sortir de la seva situació de marginalitat, fer que experimentin sensació de poder –ni que sigui pel fet de fer por– i fer-los sentir que destaquen en algun terreny, encara que aquest terreny sigui el de la violència.

Violència de domini

Pel que fa a la violència de domini, és la violència més transversal entre joves, i en major o menor mesura es pot dir que és present en totes les classes socials. El que canvia, però, són les formes de dominació. En classes mitjanes i altes, hi ha una diversitat d'elements

que compten per ser líder d'un grup (indumentària, aspecte físic, personalitat, fins i tot destacar en els estudis). En aquest context, els enfrontaments seriosos es dirimeixen sovint mitjançant la violència psicològica –expulsant algú del grup d'amistats, o fent-li el buit, o escampant rumors difamatoris o que facin explícit el menyspreu per aquell jove–. És un tipus de violència força discreta, sovint invisible a ulls dels adults i que és més propera als codis relacionals associats a la feminitat, per bé que en entorns on la violència física està mal vista, els nois també la practiquen. De vegades, esdevé també una violència grupal d'imposició de tendències, on el jove que no segueix les pautes bàsiques del grup en queda fora i en resta estigmatitzat, sovint simplement per ser manifestament diferent als o a les altres (per dur roba “pija”, treure bones notes, no complir els cànons estètics dominants, etc.). Moltes vegades, però, l'estigmatització –que pot derivar en bullying– és modulada per les habilitats socials i relacionals del jove que n'és objecte, de manera que les personalitats jutjades com a menys atractives per part de l'entorn en seran les més exposades. L'objectiu de la violència de domini, però, sol ser el d'ostentar un estatus o un lideratge dins del grup i el de defensar certs privilegis. Així, la violència de domini es posa en marxa quan cal deixar clar qui és el líder del grup, o quin és el grup dominant, o quan hom defensa allò que considera “propi” – per exemple, la parella.

En la classe treballadora i de baix capital cultural, la violència de domini també existeix, tot i que adopta més sovint la forma de violència física, sobretot entre els nois (però també entre les noies). Les motivacions, però, són les mateixes: obtenció d'estatus o lideratge grupal, i manteniment de privilegis associats a la condició de poder ostentada. En aquests entorns, però, l'estigmatització deriva amb molta més freqüència en situacions de bullying i, per tant, en agressions físiques i psicològiques continuades. També proliferen més les baralles per causa de l'aproximació d'altres joves a les seves parelles. En aquests entorns, l'estatus i els lideratges de grups sovint es relacionen amb una qüestió de força física o potser pel fet de destacar en algun esport. En el cas de les noies, també es lidera a partir de la capacitat d'atracció física de nois, però, a diferència del que passa entre les classes mitjanes i altes, la força física és un factor de lideratge, com passa entre els nois.

La violència de domini territorial entre joves és molt minoritària, en la realitat social catalana actual. La disputa pel domini d'un territori concret es dona en ben comptades ocasions, i sol ser desenvolupada per algunes bandes llatines (grups de joves llatinoamericans relativament organitzats i fortament jerarquitcats), tot i que puntualment es pot donar també entre grups de joves de diferents ètnies que comparteixen barri.

Violència lúdica

La violència lúdica és vista per les persones joves que la practiquen com una diversió, i se sol vincular a la pràctica d'un oci pobre, amb poques opcions d'entreteniment (cosa que es dona més entre la classe treballadora amb poc capital cultural, que no entre classes mitjanes o altes, o entre classes amb capital cultural mitjà-alt). Sorgeix espontàniament, sota la forma habitual d'actes vandàlics, i és més practicada per nois que per noies. Entre els nois, la practiquen grups de joves “quillos” i grups de joves skinheads (aquests darrers afegeixen com a violència lúdica les agressions a altres joves triats a l'atzar –els quals fins i tot van a buscar a la sortida d'alguns espais d'oci–).

Una modalitat de violència a mig camí entre violència de domini i violència lúdica –per bé que nosaltres la integrem en la primera– és el “bullying”, quan la violència (física o psicològica) esdevé una diversió continuada del grup a costa d'un/a altre/a jove, i escenifica clarament una situació de dominació del grup agressor/a sobre la víctima. Entre les classes mitjanes i altes, el “bullying” es practica més sota les formes de burles constants, rumorologia difamatòria, i marginació relacional del o la jove víctima. Entre els membres de la classe treballadora, aquestes pràctiques també hi són, però predominen les agressions físiques, sobretot entre els nois. Per bé que el “bullying” s'origina en els centres educatius

(ja sigui a les escoles o als instituts), normalment es desenvolupa fora de l'aula: o bé a zones comuns -als lavabos, passadissos o al pati-, o bé al carrer, on es fa més freqüent. En el cas de poblacions petites, el fet de convergir la major part dels i les joves en els mateixos espais d'oci, fa que el "bullying" pugui esdevenir un assetjament permanent, que indueix al o a la jove víctima a recloure's al propi domicili (i a la llarga, si l'assetjament no s'atura, a marxar de la població). Totes les víctimes de "bullying" se senten indefenses davant dels agressors/es (que a més acostumen a actuar en grup), i diuen no rebre cap ajut per part del professorat ni de la resta de companys/es. De fet, les actuacions del professorat solen ser mínimes, circumscrites al centre, i no serveixen per escarmentar els agressors/es; ans al contrari, l'efecte que solen tenir és el de que aquests redoblin les agressions contra la víctima, per haver-se queixat al professorat de la seva situació. Pel que fa als companys/es de l'aula, actuen com a espectadors/es i declaren no voler interposar-se per por a no ser objecte de represàlies per part dels agressors/es. Amb l'actitud neutral que adopten, però, el que fan és donar ales i promoure encara més els actes de "bullying". Finalment, val a dir que en alguns casos on la reiteració i la intensitat del "bullying" va fer que les famílies afectades requerissin la intervenció policial i/o dels serveis socials, aquestes institucions també es van mostrar inoperants, en no poder fer res per evitar les agressions continuades. De bell nou, a la sensació d'indefensió de les víctimes es contraposa la sensació d'impunitat que elles i els seus agressors/es tenen de qui fa de "bullier", cosa que fa que les agressions no cessin.

Violència "casual" o ocasional

Finalment, en relació a la violència "casual" o ocasional, aquesta respon a petits incidents que es poden donar entre joves a qualsevol lloc, però que sovintegen principalment a determinats espais d'oci, com discoteques o d'altres recintes lúdics. La violència "casual" està molt més estesa i té més incidència en entorns socials desfavorits, on hi ha més prevalença de la violència física, per bé que en major o menor grau és present en espais d'oci del tipus dels esmentats de tots els entorns socials. En aquests espais, és fàcil que hi hagi trepitjades o empentes accidentals, i aquest tipus d'incident de vegades és respost per certs joves en forma de violència física, la qual s'expandeix a la resta de membres del grup a què pertany cada jove. El fet que en aquests espais hi proliferen l'alcohol i les drogues funciona com un catalitzador d'aquesta violència "casual", a l'igual que explica que davant d'incidents irrelevants les respostes violentes aplicades siguin desproporcionades i puguin generar baralles multitudinàries.

La violència, com hem pogut veure anteriorment, es practica en els tres espais bàsics de convivència dels i les joves (escola, via pública i espais d'oci), deixant al marge l'espai familiar (que no era objecte del nostre estudi). Tanmateix, és en la via pública on hi ha més violència física entre joves, mentre que és a l'escola on sol haver més violència psicològica. Altrament, és també al carrer on es dona una perllongació del "bullying" escolar, adquirint fora del centre educatiu una dimensió de violència física.

4.2. La violència entre joves: un fet grupal

Entre els i les joves catalans/es, l'oci és una activitat grupal, a l'igual que bona part de les conductes violentes quan són manifestades. A partir de l'adolescència, els i les joves tendeixen a agrupar-se en colles d'amics o amigues relativament tancats, ja sigui en funció d'afinitats estètiques (musicals, d'indumentària, de tipus de lleure...), ideològiques, ètniques o, simplement per coincidència en espais comuns (com l'escola o l'institut). Alguns d'aquests grups de joves s'estructuren a partir d'un grau de tancament i cohesió interna elevats, fins el punt que poden arribar a despersonalitzar els/les joves que els integren (ja que tendeixen a mimetitzar-se en l'estètica, la roba, els gustos musicals i de lleure, la

ideologia -si n'hi ha- i les activitats que fan). Són grups que demanen i ofereixen lleialtat i confiança, alhora que funcionen amb elevades cotes de solidaritat grupal. Aquesta cohesió de grup condiciona les relacions dels seus membres amb altres grups de joves, i això té efectes en la violència quan aquesta es produeix. En la majoria dels casos, hi ha un codi no escrit i implícit, que fa que tot el grup respongui a l'uníson quan un dels seus membres inicia una baralla. D'altra banda, quan aquests/es joves porten a terme actes violents, ho fan gairebé sempre en el marc del grup. La violència entre joves, doncs, és una violència eminentment grupal.

La importància del fet grupal en la violència entre joves queda confirmada, a nivell estadístic, pels resultats de l'anàlisi de l'ECESC 2005-2006. Quan s'analitzen les agressions rebudes pels i les joves, es detecta que quan les agressions van ser perpetrades per un grup de nois, s'emprà violència física considerable en quasi el doble de casos que quan l'agressió provingué d'un noi individualment. Curiosament, però, aquí emergeix novament un fet diferencial per raons de gènere. En el cas d'agressions perpetrades per noies individualment, l'ús de violència física considerable es dona en gairebé el triple dels casos que quan les agressions provenen d'un grup de noies. De manera que en els nois el fet grupal és un augmentador de la violència emprada en les baralles, però en les noies el fet grupal sembla més aviat un inhibidor.

4.3. La violència entre joves com a símptoma

El fenomen de la violència entre joves, però, no deixa de ser sobretot un símptoma que té com a factors causals els condicionaments socials sota els que es desenvolupen aquestes violències. Al condicionant de la socialització familiar inadequada, i al d'habitar en un entorn social procliu a la legitimació (potser més d'acte que de paraula) de la violència instrumental, cal afegir les característiques de l'entorn cultural global, l'impacte de les drogues, i la internalització de determinades relacions socials com a violència estructural.

Els i les joves d'avui dia viuen en una societat global molt influenciada per la construcció que fan de la mateixa els mitjans de comunicació i la publicitat, en tant que principals nous agents socialitzadors. Aquests agents consagren una cultura del tenir més que del ser, i en paral·lel promouen l'èxit a partir de la superficialitat (en base a l'aparença física i a la seducció per la imatge) i positivitzen la violència com a recurs per dirimir conflictes, promovent-la abastament. De vegades sense ser-ne del tot conscients, els mitjans de comunicació (sobretot la indústria de l'entreteniment) i la publicitat creen una cultura de la violència i propicien que determinades situacions de privació relativa de béns no de primera necessitat sigui internalitzada pels i les joves com a una mena de violència estructural enfront de la qual reaccionen agressivament. En un món on cal tenir-ho tot per ser alguna cosa, no tenir accés a una part d'allò que es desitja resulta injust i frustrant (perquè d'altres ho tenen) i la frustració pot esdevenir violència i agressivitat.

A la violència estructural de la pròpia societat de consum, cal afegir-hi d'altres situacions que els i les joves practicants habituals de la violència perceben com a violències estructurals. Així, el sistema educatiu, que genera desigualtats entre aquells/es que poden seguir els ritmes i els/les que no ho aconsegueixen, i que estigmatitza a aquests/es darrers/es, sovint s'internalitza com una agressió o com un medi hostil, contra el qual es reacciona de forma disruptiva.

Una altra violència estructural té a veure amb el món del treball, on les relacions que s'estableixen entre les empreses i els treballadors/es són cada cop més instrumentals, i on sovint s'implementa una flexibilitat que sembla tenir en compte només els interessos

de la producció, en detriment d'institucions com la família, per exemple. La reacció visible, en àmplies capes del jovent actual, és tractar la feina i les empreses de la mateixa manera, de forma instrumental, com una font d'ingressos sovint tant desagradable com imprescindible.

Les violències estructurals sentides poden arribar a ser força nombroses. Ho poden ser també el sentiment d'habitar en un entorn degradat, o el fet que la societat no valori res del que fas (no en va els i les joves d'aquests entorns que es caracteritzen per fer un major ús de la violència, semblen ser conscients de la seva marginació social, i manifesten tenir una autoestima molt baixa en la manera com parlen de si mateixos/es i en els adjectius que empren per autodefinir-se socialment), o fins i tot el tenir problemes d'integració cultural o lingüística.

Bona part dels i les joves perceben les drogues com a un element més de la festa i la diversió, i com un estimulants que els permet gaudir més i millor d'aquesta, en extreure les seves sensacions de benestar. Un dels problemes de les drogues dures que proliferen als espais d'oci com discoteques i similars és que són euforitzants i sovint tenen l'efecte de tornar més agressius/ves els i les joves que les prenen. Catalitzen, així, les actituds violentes dels i les joves que les consumeixen, i augmenten la intensitat amb què practiquen la violència física contra altres joves o fins i tot contra l'autoritat policial. Expliquen, per tant, en bona part els esclats de violència que tenen lloc als espais d'oci referits. D'altres professionals que treballen amb joves i adolescents alerten de casos on les reaccions violentes i un temperament dispers i procliu a conductes explosives es cronifica, en joves que porten reiterant el consum d'aquestes substàncies de vegades des de la preadolescència.

4.4. Perfil dels i les joves practicants habituals de violència cap altres joves

Segons es deriva de la informació extreta a partir dels grups de discussió i entrevistes realitzats en el treball de camp, els perfils dels i les joves practicants habituals de violència contra altres joves respon, en tot cas, a patrons relativament comuns. D'una banda, acostumen a ser joves amb dificultats en l'àmbit escolar (de fet, la majoria no han acreditat l'ESO) i que no tenen gaires ingressos més enllà de la realització d'alguna activitat esportiva. Es tracta de joves que cerquen en grups de tendències violentes una manera de canalitzar els seus sentiments d'odi difús i d'intentar destacar, guanyar estatus entre els iguals i sentir que tenen poder davant d'altres joves. En els grups d'aquests/es joves, la violència s'incorpora com a signe d'identitat del grup i dels seus membres -sobretot en un escenari grupal-, i passa a formar part del seu estil de vida recurrent. En aquest context, les demostracions de força que impliquen l'ús de la violència física serveixen per a guanyar estatus i jerarquia dins del grup, el qual eventualment sol liderar el o la jove que es mostra més agressiu/va.

Els entorns familiars d'aquests/es joves, en una gran majoria, contribueixen tant al seu descentrament individual i la seva difícil trajectòria educativa, com a generar-li ressentiment i una certa sensació de frustració. Normalment, les famílies d'aquests/es joves tenen situacions problemàtiques o viscudes així per la persona jove (divorcis, separacions o famílies reconstituïdes, desestructuració familiar, addiccions del pare o mare o d'altres familiars, i fins i tot violència domèstica). La vivència d'aquestes situacions pot estimular, en algunes persones joves, les actituds violentes o de reacció agressiva i destructiva.

Es detecta, a més, que algunes persones joves amb tendències violentes que no han

patit necessàriament les circumstàncies familiars anteriorment explicades han tingut una socialització familiar deficitària, ja sigui per l'excessiva sobreprotecció de les famílies, o bé per l'absentisme del pare i la mare en l'educació i la relació amb els seus fills/es. Els i les professionals de l'àmbit social que treballen amb infants, adolescents i joves creuen que la pèrdua d'una figura referent de proximitat presencial (que en el model de família tradicional desenvolupava la mare) crea inestabilitat i inseguretat en els infants, i condiciona negativament les seves capacitats de relació amb l'altri. D'altra banda, a mesura que van creixent, es detecta que molts pares i mares no dediquen el suficient temps als fills/es, i com a compensació els concedeixen tot el que demanen (a nivell material), i els permeten fer tot allò que volen; o bé opten per fer això mateix, però des d'una lògica de la sobreprotecció, no necessàriament absentista. D'alguna manera, s'inhibeixen a l'hora de marcar límits i establir normes, sota el pretext de delegar aquesta funció en l'escola. La conseqüència d'aquesta dimissió de l'autoritat paterna és la de joves inicialment desorientats (per la inexistència de límits i per aquesta normativitat feble) i després extremadament dominants, acostumats a satisfer sempre la seva voluntat i renuents a la cultura de l'esforç, i que quan troben algun obstacle en les seves fites, reaccionen amb violència i agressivament contra qui sigui.

El fet que en l'entorn social proper (a l'escola, al barri) predominin lògiques i maneres d'actuar que contemplin la violència instrumental com una eina relativament vàlida i present en la quotidianitat, constitueix tot un incentiu a adoptar aquestes pautes violentes pròpies de l'entorn. Així, en un entorn on la violència serveix per ser respectat, per guanyar estatus i privilegis, i per subjugar a altres joves i liderar un grup, l'adopció per part del o de la jove de la violència com a estil de vida respon una reacció adaptativa esperable. De vegades, aquesta internalització de les actituds violentes es pot arribar a fer en contra fins i tot de la socialització familiar, quan aquesta hi és i ha pretès imposar un altre model. El pes de l'entorn sovint pot més que el pes de la llar, sobretot quan els contextos són durs pels i les joves que no fan ús d'aquesta violència ni tan sols a títol defensiu. De fet, la immensa majoria dels i les joves que han declarat fer ús de la violència diuen fer-ho per tal d'obtenir, en primer lloc, el respecte dels seus iguals. I els i les joves que, trobant-se en un ambient així, no es defensen i no responen a les agressions amb violència, reforcen la seva situació de marginació i s'arrisquen a perpetuar els abusos de domini i les agressions sistemàtiques per part dels altres joves. Així doncs, es dona la paradoxa de que en alguns entorns socials (normalment de classe treballadora i baix capital cultural, i en zones marginals) la violència és un mitjà de supervivència en el medi, i els/les joves amb actituds normatives i pacífiques solen ser agredits pels seus homòlegs/es. Això mateix és el que passa en el medi escolar d'aquests entorns, amb l'alumnat que treu un bon rendiment acadèmic, immers de ple en una cultura de la resistència endegada per la majoria dels i les altres joves amb conductes disruptives a l'aula.

En els i les joves més proclius a fer ús de la violència física en les seves relacions habituals amb altres joves, destaca darrerament el grau d'acarnissament a què s'arriba en algunes de les agressions o baralles. Alguns/es professionals de diferents camps destaquen que la intensitat de violència que solen aplicar en les seves baralles porta a que per motius del tot irrellevants (pensem en la violència "casual", o en la lúdica) es causin lesions importants a altres joves. Pel que sembla, la ingesta de drogues és susceptible d'explicar part d'aquesta utilització exagerada de la violència. Tanmateix, fins i tot quan no estan sota els efectes de cap substància, són aquests/es uns/es joves que no manifesten sentir cap empatia vers les víctimes de les agressions, ni semblen tenir límits ni cap sentit real de la responsabilitat en relació als actes violents que protagonitzen (els mateixos/es joves que s'han vist implicats en baralles i agressions reconeixen que arriba un moment en què perden el control del que estan fent). Aquestes característiques de la seva personalitat expliquen la facilitat amb què tendeixen a provocar enfrontaments violents amb altres joves i també propicien la internalització de la violència física com a part de la pròpia identitat i

com a estil de vida. D'altra banda, la percepció del risc és baixa i es redueix sovint a un càlcul comparat de forces amb el grup de joves rivals, perquè pel que fa a la resta tenen una total sensació d'impunitat. Mai no pensen en què el o la jove agredit/da els pugui denunciar (diuen que aquestes coses no es fan mai), i en cas de fer-ho tampoc els inquieta gaire, per bé que aleshores anuncien actuacions de represàlia contra el o la denunciant.

4.5. Perfil dels i les joves víctimes de la violència entre joves

Entre les persones joves víctimes de "bullying" destaca el fet de tenir escasses habilitats relacionals (ser tímid/a o poc sociable) i aparentar feblesa i indefensió davant dels atacs. A partir d'aquí, la raó per ser triat com a víctima pot ser molt variada. Trobem des del fet de tenir algun defecte o discapacitat físic o psíquic, fins al fet de mantenir una conducta ben integrada en el medi escolar i amb un bon rendiment acadèmic. En realitat, junt amb els dos factors abans esmentats, cal que es produeixi un factor de distinció dissonant envers el grup genèric (dissonància que pot venir donada per la indumentària, els modals, la llengua, l'origen ètnic o cultural, excentricitats personals, o qualsevol altre qualitat que es tracti com a raresa), que susciti suficient sensació de rebuig a un grup de joves procliu a la violència relacional i a l'assetjament individualitzat.

Una immensa majoria dels i les joves catalans/es escolaritzats/es en el curs 2005-2006 van manifestar que creien que hi havia joves maltractats/des a la seva escola, i prop de la meitat considerava que hi havia força casos així (per bé que una cinquena part declarava no haver presenciat mai una agressió d'aquest tipus al seu centre). Justament el sentiment de por davant la possibilitat de ser agredit/da, abastava també a prop de la meitat de joves, enregistrant-se més temor entre les noies que entre els nois, tot i que la prevalença del "bullying" entre aquests és major que entre aquelles.

Com ja s'ha dit en el capítol de resultats de l'enquesta, el 7,6% dels nois catalans escolaritzats en el curs 2005-2006 declarava rebre agressions físiques periòdiques (diversos cops al mes) o habituals (cada dia o diversos cops a la setmana). En el cas de les noies, aquest percentatge es reduïa al 2,7%, per bé que cal tenir en compte que entre elles el "bullying" psicològic té més incidència. Quan es donen aquests casos, els i les joves víctimes recorren sobretot als adults (ja siguin pares i mares o professorat), i en menor mesura a les amistats. Una cinquena part de les víctimes declara tornar-se, mentre que una altra cinquena part diu no fer res.

Quan les agressions les reben els nois, només una mica més de la meitat declara rebre algun tipus d'ajuda d'algú, mentre que en el cas de les noies l'ajuda puja a les tres quartes parts. Quant a actituds dels i les joves que presencien les agressions, val a dir que són pocs els que ajuden, i d'altres voldrien fer-ho però no s'hi atreueixen. L'ajuda i el desig d'ajudar, en tot cas, sempre és més elevat entre les noies que entre els nois, cosa que perfila clarament un model femení més empàtic que el masculí davant aquestes situacions. De fet, els nois indiferents o que fins i tot empatitzen amb els agressors/es és més del doble que les noies.

Un altre tipus de víctimes propiciatòries, però normalment no de la intensitat del "bullying", són els grups de joves que per la seva ideologia, estètica o origen, són víctimes d'altres grups de joves. Així, trobem que els i les joves d'ideari i estètica alternativa (que aplega a joves okupes, independentistes, redskins, punks, sharps, "kumbas"...), a l'igual que els i les joves d'ètnies magrebina i subsahariana, són víctimes propiciatòries de les incursions violentes que protagonitzen els grups de joves skins neonazis. En menor mesura, els i les

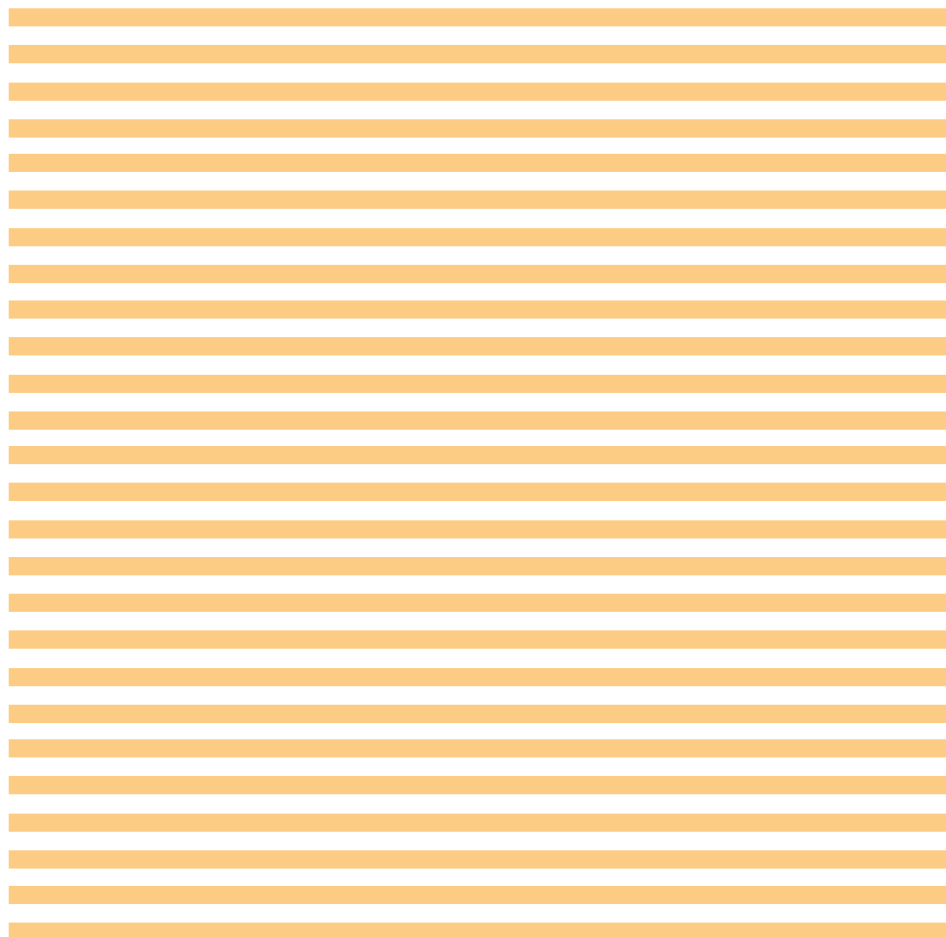
joves llatins/es poden ser víctimes d'agressions de skins neonazis, per bé que puntualment poden agredir-se entre ells/es si formen part de bandes llatines rivals i enfrontades. En el cas dels i les joves assetjats pels grups de joves skins neonazis, la sensació és també d'indefensió i de por davant d'un possible atac, sovint perquè aquest també resulta desmesurat.

Val a dir també que sovint els grups de joves més violents ostenten també el rol de víctimes de la violència d'altres joves, cosa que demostra que la relació amb la violència és lògicament bidireccional, i el fet de poder ser un dia agressor/a i un altre víctima forma part i és conseqüència del seu estil de vida.

Tant en els casos de grups de joves objectiu d'altres grups de joves, com en els casos de joves víctimes de "bullying", es dona la circumstància que quan el o la jove no desenvolupen un caràcter violent, ni estan immersos en un grup de joves practicants habituals de la violència física, la sensació de victimització i d'indefensió davant les agressions es dispara. La sensació que tenen de feblesa comparativa i d'inoperància de les forces de l'ordre per tal d'acotar i eradicar les actuacions dels grups de joves agressors/es és tan elevada com ho és alhora en els grups de joves agressors/es (ja siguin skins neonazis, bandes llatines o "bulliers") la sensació d'impunitat i d'ostentació del poder mitjançant la violència física. Aquest estat de coses aboca a un cercle viciós: d'una banda, els grups de joves agressors/es continuen perpetrant agressions pel fet de sentir-se impunes i poderosos envers els i les joves víctimes; de l'altra, els o les joves víctimes desenvolupen una psicosis creixent, que en alguns casos pot dur en darrer terme a reaccions explosives, o que en el cas particular del "bullying" pot comportar una substancial rebaixa de l'autoestima i a la por a relacionar-se socialment (pel temor a sentir-se rebutjat). En casos extrems, la pressió exercida és tal que es pot arribar al suïcidi, com ha passat en alguns casos. Les famílies d'aquests/es joves denuncien sovint la inoperància de les autoritats escolars, a més de la del sistema judicial. El desenllaç habitual del conflicte és el canvi de centre educatiu, per tal d'evitar perllongar més en el temps el sofriment del fill/a.

5. IDEES PER COMBATRE LA VIOLÈNCIA ENTRE JOVES

A series of 20 horizontal orange lines, evenly spaced, intended for writing ideas to combat youth violence.

Tant els i les joves víctimes com els i les professionals de diferents àmbits coincideixen en denunciar la insuficiència de les mesures actuals per combatre la violència entre joves. Hi ha, però, iniciatives que semblen funcionar, o que almenys recapten una percepció positiva entre alguns/es d'aquests/es professionals. Així, la derivació d'alumnat dels instituts a les Unitats d'Escolarització Compartida (UEC) sembla deixar satisfetes a les dues principals parts implicades (professorat i alumnes problemàtics/es); els processos de mediació semblen funcionar en la resolució de petits conflictes, i tenen un component pedagògic apreciable; i alguns plans de treball per tal de recuperar joves en situació problemàtica funcionen si les famílies s'impliquen activament en el procés de recuperació del o de la jove.

En realitat, però, la prevenció i el tractament de la violència entre joves és quelcom que ateny a tota la societat i que demana diferents tipus d'intervencions en els diferents àmbits de la vida dels i les joves.

Mesures preventives

A) L'escola

Un primer front és el de la recuperació de l'autoritat del professorat. Des de l'àmbit escolar, es fa palès que el professorat no té eines prou efectives per exercir la seva autoritat quan al davant es troba un grup relativament nombrós de joves amb conductes disruptives i desafiantes a l'aula. En els casos més greus de joves violents/es, quan es donen a l'aula, el professorat manifesta que el sistema no proporciona els suports necessaris, com pot ser el tractament psiquiàtric a determinats/des joves que ho necessiten, i la situació no es solventa. Alguns/es dels professionals participants en l'estudi -i no eren mestres, per cert- reclamaven fins i tot un canvi normatiu per reforçar la figura del professor/a, davant de l'alumnat, i de les famílies. D'altra banda, caldria proveir de recursos relacionals als i a les mestres, i dotar-los/les d'eines capacitadores.

Igualment, és primordial restablir l'alineament i la fluïdesa de contactes entre el professorat dels centres educatius i les famílies de l'alumnat. Això, però, no és quelcom nou, ja que el professorat sovint té ben clar que cal, però els seus esforços tenen resultats limitats: les famílies més receptives a la seva crida són, justament, la dels i les joves que normalment no tenen cap problema; en canvi, les famílies dels i les joves amb situacions problemàtiques, gairebé mai no apareixen. Com revertir aquesta situació, i com fer que aquestes famílies valorin la tasca educativa i així ho transmetin als seus fills/es, és el repte que tot equip docent hauria de plantejar-se per afrontar amb garanties la tasca que té encomanada socialment. Potser convingui impulsar un treball veritablement en xarxa, que impliqui els diferents agents socials, per tendir a un model d'implicació compartida entre famílies i escoles que, tal i com apunten tots els estudis, esdevé la veritable clau de volta de la superació del fracàs escolar i de la promoció d'un clima de convivència escolar positiu en els centres.

Però la implicació compartida entre famílies i escoles ho ha de ser no només envers la valorització de l'educació i la tasca del professorat, i envers el reconeixement de l'autoritat del mestre, sinó que ha de suposar sobretot una aproximació des de la corresponsabilitat, basada en una bona comunicació entre els diferents agents. Cal superar, en aquest sentit, els discursos socialment dominants que tendeixen a convertir l'escola en l'única responsable tant dels problemes que afecten els i les adolescents com de la seva solució, així com promoure que l'escola resti oberta i receptiva als nous problemes socials i desplegui estratègies d'actuació en aquest sentit. Hi ha exemples il·lustratius en aquesta direcció, com són a un nivell d'abast més general les Ciutats educadores, així com experiències concretes en diferents centres educatius, a nivell nacional i internacional, que treballen amb plans de col·laboració i participació família-escola que estan donant molt bons resultats.

B) La família

La intervenció en l'àmbit familiar és un tema complex, perquè quan parlem de la família no parlem d'una institució pública, sinó de l'esfera privada de la ciutadania. Les intervencions, doncs, són per força limitades. Algunes, però, es fan imprescindibles, sobretot quan es detectin casos d'infants o joves en situació de risc social. Sembla detectar-se en un cert nombre de les famílies actuals una desorientació envers la seva funció normativa, i envers com desenvolupar-la. En alguns casos, sembla molt necessari fer accions d'acompanyament i suport a les famílies en la seva funció parental, que parteixin de la seva realitat i necessitats, i no com a discursos allisonadors i/o allunyats dels entorns concrets. Alguns/es pares i mares ens feien la reflexió, durant el treball de camp, del difícil que era educar els fills/es, perquè aquests no venien "amb un manual d'instruccions".

Clar que seria miop tractar el tema de la família localment, en un exercici implícit de responsabilització íntegra d'aquesta en les disfuncions que presenta. Nogensmenys, tenim una família que és producte dels temps que vivim, i de com s'estructura avui dia la societat. Efectivament, ens trobem en un context social complex, de canvi profund en els valors i en el model social, que genera noves dificultats educatives a les famílies. I en aquesta direcció cal també apuntar: si un dels problemes de les famílies d'avui dia és que tenen dificultats en la socialització perquè els pares i mares no passen prou temps amb els fills/es, i la causa són les extenses jornades laborals i determinats horaris de treball, caldrà introduir canvis radicals per tal d'assolir una societat en què l'organització dels seus temps no estigui, com ara, més pensada per a la producció que per a les persones. .

C) L'entorn

Endinsant-nos en la variable entorn, d'una banda cal intervenir en els entorns locals, per tal de combatre la legitimació de la violència instrumental en els mateixos. Això no és feina d'un dia, per descomptat, i suposa una feina dura i continuada que han d'exercir tots els agents socials. Com apunta José Antonio Marina, "per educar un infant cal la tribu sencera" Combinat amb el missatge de que la violència sempre té costos, i amb actuacions exemplars al respecte. Però si la intervenció en l'entorn local és necessària, també ho és intervenir en l'entorn global. En la mesura en què contribueixen a generar antivalsors i a positivitzar la violència, les empreses que controlen els mitjans de comunicació i la publicitat haurien de ser objecte de fiscalització en les seves actuacions, perquè la part alíquota que els toca en la responsabilitat davant del fenomen de la violència entre joves no és precisament petita, al nostre entendre.

Finalment, cal seguir abordant amb valentia els problemes que es deriven del consum abusiu de drogues (de tot tipus), i en aquesta qüestió cal reclamar de les empreses promotores de les zones d'oci comercial i d'espais específics com discoteques, pubs i similars, que s'impliquin decididament en aquesta lluita. Al mateix temps, i aquest és potser el gran repte, cal conscienciar el jovent actual de que la festa i la diversió són possibles -i més desitjables- sense la ingesta de substàncies psicoactives. És palès, però, que aquests consums responen a lògiques que cal saber interpretar des de dins, amb voluntat de comprensió dels usos i sentits que adquireixen en les dinàmiques relacionals d'una part significativa de les persones joves. Si les actuacions que fem no parteixen d'aquesta premissa probablement els intents conscienciació es veuran abocats al fracàs. Potser les xerrades a les escoles i centres similars s'hagin de fer més reals i més properes, portant a casos de joves que expliquin el seu pas pel món de la droga, o les conseqüències de la pràctica habitual de violència relacional. La demanda de portar ponents més propers a la realitat dels i les joves ha sorgit per part dels i les professionals durant el treball de camp, i ens ha semblat una molt bona aportació, com a proposta.

**Mesures
polítiques:
la necessitat que
l'Estat hi sigui**

Davant dels actes violents, els o les joves que els hagin protagonitzat han de rebre una resposta ràpida i contundent que els desautoritzi i que els faci entendre que emprar la violència té costos dissuasoris. El missatge ha de ser, doncs, de tolerància zero contra la violència. I el sistema de sancions ha de ser efectiu i exemplar. En el cas del sistema judicial, pels casos més greus, la resposta també hauria de ser exemplificadora. I en els casos de grups de joves que practiquen la violència amb caràcter habitual, potser caldria fer un major seguiment i control d'aquests grups, que els fes entendre que mantenir la seva actitud violenta té, efectivament, costos importants. De fet, en un cas analitzat en aquest estudi s'aprecia com una actuació policial contundent contra aquests grups va tenir com a efecte la pràctica desaparició de les incursions habituals que feien contra altres joves en la localitat on operaven.

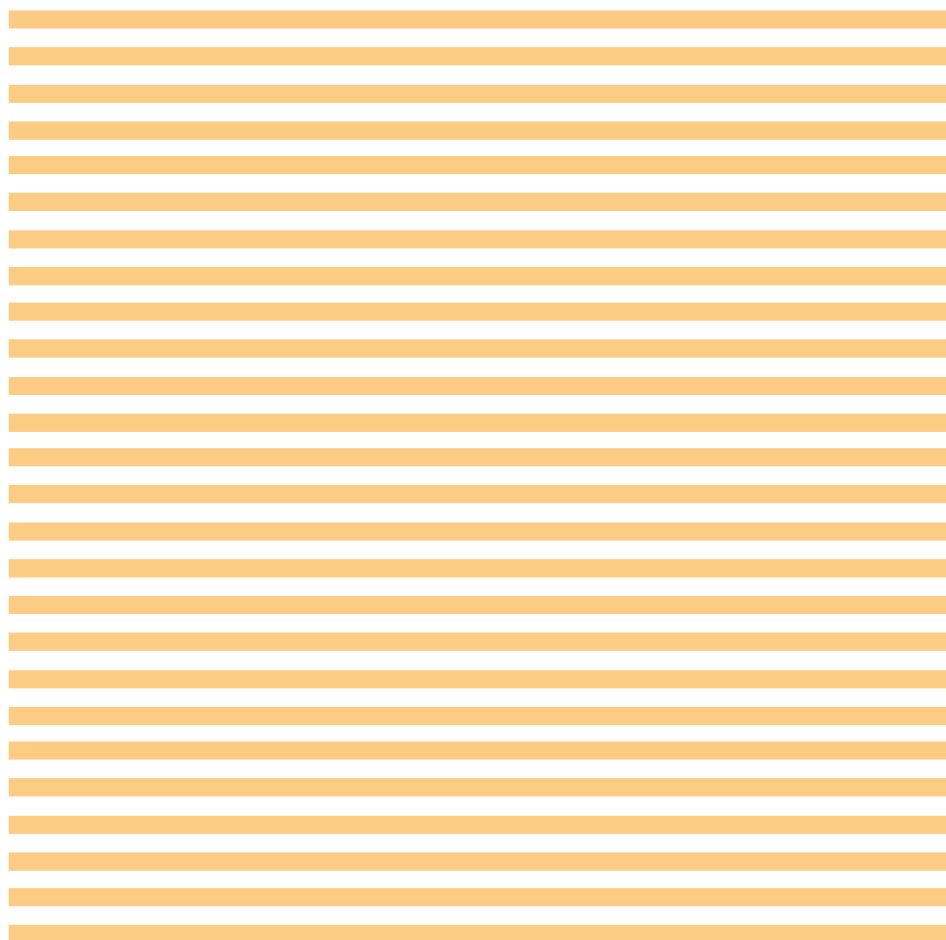
La violència com a fenomen cal tractar-lo des de l'escola, i des d'edats ben curtes. Atesa la falta d'empatia que hom detecta entre els i les joves violents/es, convindria que part de la socialització escolar se centrés en aspectes de convivència, d'educació per la pau, de respecte a la diversitat, i que també es treballés l'empatia. De la mateixa manera, caldria treballar les habilitats per a les relacions interpersonals, i una cultura del diàleg i dels pactes. En paral·lel, caldria repensar el model pedagògic, de gestió i de dinàmica relacional dels centres educatius, per tal de reduir la internalització del sistema educatiu com un acte de violència estructural per part d'alguns/es joves, i per tal d'evitar el sorgiment de cultures de la resistència escolar. En aquests termes, cal combatre de totes totes l'estigmatització (ni que sigui simbòlica) d'aquells/es que no poden seguir el ritme del curs. Potser la incorporació d'altres disciplines en el currículum -potser de caire més manual- on aquests/es joves puguin destacar, seria un dels aspectes sobre el qual reflexionar.

En resum, doncs, les intervencions han de ser multidireccionals, atacant els focus de violència allà on es produeixen, per tal de protegir els i les joves que en són víctimes i dissuadir els i les joves agressors/es, però també remoyent les estructures del sistema social que condicionen l'aparició d'aquestes violències entre joves com a símptoma. Precisament per l'envergadura que suposa una actuació a tan gran escala, i que de ben segur requerirà la coordinació d'esforços entre diferents institucions i agents socials, creiem que la problemàtica hauria d'abordar-se primerament en el marc d'un debat interdisciplinari del qual surti un pla d'actuació multilateral contra la violència en la població de joves de Catalunya. Esperem que la present recerca pugui ser útil, al respecte.

6. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

A series of 25 horizontal orange lines, stacked vertically, representing a list of references. The lines are uniform in length and color, and are spaced evenly down the page.

-
- BERGA, A. (2007). *Adolescència femenina i risc social. Un estudi d'itineraris biogràfics i estratègies culturals des d'una perspectiva de gènere*. Barcelona: Secretaria de Joventut.
- BERGER, P. i LUCKMANN, T. (1988). *La construcció social de la realitat*. Barcelona: Herder.
- BOTTINELLI, M.C. (2000). *Herederos y protagonistas de relaciones violentas*. Buenos Aires: Lumen.
- BOURGOIS, P. (2005). "Más allá de una pornografía de la violencia. Lecciones desde El Salvador". A: FERRANDIZ, F i FEIXA, C. *Jóvenes sin tregua*. Barcelona: Anthropos. p.11-34.
- BOURDIEU, P. i WACQUANT, L.J.D. (1994). *Per una sociologia reflexiva*. Barcelona: Herder.
- CARDÚS, S. (coord.). (1999). *La mirada del sociòleg*. Barcelona: Ediuoc-Proa.
- CASAL, J. (1996). "Modos emergentes de transición a la vida adulta en el umbral del siglo XXI: aproximación sucesiva, precariedad y desestructuración". A: REIS 75: 295-316.
- CASTEL, R. (1997). *La metamorfosis de la cuestión social*. Barcelona: Paidós.
- CORTINA, A. (1998). *Hasta un pueblo de demonios. Ética pública y sociedad*. Madrid: Taurus.
- DELGADO, M. (1999). "La violència com a recurs i com a discurs". Col. Aportacions, 7. Barcelona: Secretaria General de Joventut.
- ELIAS, N. (1989). *El proceso de civilización*. México: Fondo de Cultura Económica.
- ELZO, J. et alt. (1999). *Jóvenes españoles 99*. Madrid: Fundación Santa María.
- FERNÁNDEZ, C. (ed.). (1998). *Jóvenes violentos*. Barcelona. Icaria.
- FERRÁNDIZ, F. i FEIXA, C. (eds.). (2005). *Jóvenes sin tregua*. Culturas y políticas de la violencia. Barcelona. Anthropos.
- GALTUNG, J. (1998). *Tras la violencia, 3R: reconstrucción, reconciliación, resolución*. Bilbao: Bakeaz/Gernika gogoratz.
- HALL, S. i JEFFERSON, T. (eds). (2002). *Resistance Through Rituals*. Londres: Routledge (ed. original: 1975).
- ROJAS MARCOS, L. (1995). *Las semillas de la violencia*. Madrid: Espasa Calpe.
- SIMMONS, R. (2002). *Odd girl out. The hidden culture of aggression in girls*. New York: Harcourt.
- TUBEÑA, A. (2001). *Anatomía de la agresividad humana*. Barcelona: Galaxia Gutenberg.
- WILLIS, P. (1990). *Common Culture. Symbolic work at play in the everyday cultures of the young*. Buckingham: Open University Press.

